

ใบรับรองวิทยานิพนธ์
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยาศาสตร์มหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

ปริญญา

การจัดการทรัพยากร

โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง การบริหารจัดการป่าชุมชนพระพุทธรูปน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

Administration of Phra Phutthabat Noi Community Forest Amphoe Kaeng Khoi,
Saraburi Province by Community Participation

นามผู้วิจัย นายวุฒิพันธุ์ สมศรี

ได้พิจารณาเห็นชอบโดย

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์พสุธา สุนทรห้าว, Ph.D.)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ร่วม

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์อนุชา มั่งคั่ง, Ph.D.)

หัวหน้าภาควิชา

(อาจารย์กัมปนาท วิจิตรศรีกมล, Ph.D.)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์รับรองแล้ว

(รองศาสตราจารย์กัญญา ชีระกุล, D.Agr.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่ ..... เดือน ..... พ.ศ. ....

สืบสิงห์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

การบริหารจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี
โดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน

Administration of Phra Phutthabat Noi Community Forest Amphoe Kaeng Khoi
Saraburi Province by Community Participation

โดย

นายวุฒิพันธุ์ สมศรี

เสนอ

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
เพื่อความสมบูรณ์แห่งปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร)

พ.ศ. 2557

ลิขสิทธิ์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

วุฒิปันธุ์ สมศรี 2557: การบริหารจัดการป้าชุมชนพระพุทธรูปน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรีโดยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (การจัดการทรัพยากร) สาขาการจัดการทรัพยากร ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตรและทรัพยากร อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก: ผู้ช่วยศาสตราจารย์พสุธา สุนทรห้าว, Ph.D. 76 หน้า

วัตถุประสงค์ของการศึกษาเพื่อศึกษาการบริหารจัดการป้าชุมชน สภาพเศรษฐกิจสังคมของชุมชน รวมถึงปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน โดยใช้วิธีสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือหลักสำหรับเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากชุมชนที่อาศัยอยู่โดยรอบป้าชุมชนเขาพระพุทธรูปน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน รวม 84 ครัวเรือน และ วิเคราะห์ข้อมูลความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปร ด้วยสถิติ Chi-square โดยกำหนดค่านัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

ผลการศึกษาพบว่า ประชากรส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31–40 ปี มีการศึกษาในระดับประถมศึกษา ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป รายได้เฉลี่ยในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 50,001-125,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี และมีรายจ่ายในครัวเรือนไม่เกิน 50,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี โดยทุกครัวเรือนมีภาระหนี้สิน และส่วนใหญ่ไม่มีที่ดินถือครองเป็นของตนเอง ทั้งนี้ประชากรส่วนใหญ่ทราบกฎระเบียบ และกติกาของป้าชุมชน และส่วนใหญ่ได้รับประโยชน์จากป้าชุมชนอย่างสม่ำเสมอ สำหรับการศึกษาปัจจัยด้านเศรษฐกิจสังคมที่มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนไม่พบว่ามีปัจจัยใดที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ข้อเสนอแนะจากการศึกษา การที่ป้าชุมชน มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง และมีกฎระเบียบกติกาที่เอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชนอย่างเสมอภาค ทำให้คนในชุมชนเกิดความตระหนักในการอนุรักษ์ป้าชุมชนมากยิ่งขึ้น ดังนั้นจึงควรสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมต่างๆทางสังคม เพื่อส่งเสริมให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชน

Wutipan Somsri 2014: Administration of Phra Phutthabat Noi Community Forest
Amphoe Kaeng Khoi, Saraburi Province by Community Participation. Master of
Science (Resource Management), Major Field: Resource Management, Department of
Agricultural and Resource Economics. Thesis Advisor: Assistant Professor
Pasuta Sunthornhao, Ph.D. 76 pages.

Objectives of the study were to determine community forest administration, community socio-economic condition and relationship among socioeconomic factors and level of people participation to community forest management. The study employed interview method as tool for collecting data from villager who living compass Phra Phutthabat Noi community forest Amphoe Kaeng Khoi, Saraburi Province. The study area covered 2 Tombons, 4 villages which selected 84 household were sample. The Chi-square test was statistical techniques to analyze relationship among socioeconomic factors and lever of people participation at significance level of 0.05.

Results of the study indicated the most of respondents were average age 31-40 years, education level was elementary school, main occupation was general hired, their income were between 50,001-125,000 Baht per household per year and average expense was less than 50,000 Baht per household per year while, almost every household have a loan. Most of them were landless farmer which know community forest regulation and always gain benefit from community forest. Moreover, the study of relationship among socio-economic factors and level of people participation indicated have no any factor accepted.

Finally, strongly committee and equally regulation were current condition of this community forest. Therefore, the encouragement of create people organization is potential strategy to promote community forest management and people awareness.

Student's signature

Thesis Advisor's signature

กิตติกรรมประกาศ

การที่วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ประสบผลสำเร็จลุล่วงได้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พสุธา สุนทรห้าว ประธานกรรมการที่ปรึกษา และกราบขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.นุชนาถ มั่งคั่ง รองประธานกรรมการที่ปรึกษา เป็นอย่างยิ่งที่กรุณาให้ คำปรึกษา ข้อเสนอแนะ และ แก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ ขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ ดร.อนุวัฒน์ ผิวอ่อน ผู้แทนบัณฑิตวิทยาลัย ที่กรุณาแนะนำเพิ่มเติมเพื่อความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น และ ขอกราบขอบพระคุณนายบุญมี สรรพคุณ ผู้อำนวยการส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากร ป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) และเจ้าหน้าที่ส่วนจัดการป่าชุมชน สำนักจัดการทรัพยากรป่าไม้ที่ 5 (สระบุรี) ทุกท่าน ที่ให้ความช่วยเหลือการจัดเก็บข้อมูลแบบสอบถาม ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยหวังว่า ผลการศึกษาวิทยานิพนธ์เล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงานในการบริหารจัดการป่าชุมชน ต่อไป

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ บิดา มารดา และครอบครัว ของผู้วิจัย ที่คอยให้ความช่วยเหลือ ให้กำลังใจ และสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์จนสำเร็จลุล่วงได้

วุฑฒิพันธุ์ สมศรี
กันยายน 2557

สารบัญ

หน้า

สารบัญตาราง	(3)
สารบัญภาพ	(6)
บทที่ 1 บทนำ	1
ความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์ของการศึกษา	2
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	2
ขอบเขตการศึกษา	3
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	4
แนวความคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน	4
แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน	10
แนวความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวม	18
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
สมมุติฐานที่ใช้ในการศึกษา	22
กรอบแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน	24
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	25
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา	25
การสร้างและทดสอบแบบสอบถาม	28
การเก็บรวบรวมข้อมูล	28
การวิเคราะห์ข้อมูล	29
บทที่ 4 สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา	33
สภาพทั่วไป	33
บทที่ 5 ผลการศึกษา	35
ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง	35
การบริหารจัดการป่าชุมชน	39

สารบัญ (ต่อ)

หน้า

ด้านสภาพเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชน	40
ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อชุมชน	44
ความสัมพันธ์ของระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และ สังคม	52
บทที่ 6 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ	60
สรุปผลการศึกษา 60	
ข้อเสนอแนะ	62
เอกสารและสิ่งอ้างอิง	63
ภาคผนวก	68
ประวัติการศึกษาและการทำงาน	76

สารบัญตาราง

ตารางที่ หน้า

1	จำนวนประชากร และ กลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำแนกเป็นรายหมู่บ้าน	27
2	จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำแนกเป็นกลุ่มย่อยตามลักษณะที่แตกต่างกัน	28
3	ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสังคม	36
4	ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านเศรษฐกิจ	37
5	ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านกฎระเบียบทางด้านการใช้ประโยชน์	39
6	ทัศนคติต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านคณะกรรมการ	44
7	ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านกฎระเบียบ และ กติกา	46
8	ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านการมีส่วนร่วม	47
9	ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านการใช้ประโยชน์	49
10	ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และ การมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านการอนุรักษ์	50

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ หน้า

11	ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านเศรษฐกิจ และ สังคม	51
12	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอายุของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	53
13	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	53
14	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	54
15	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพรองของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	55
16	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	55
17	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายจ่ายเฉลี่ยของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	56
18	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างภาระหนี้สินของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	57
19	การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน	58

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่ หน้า

- 20 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกฎระเบียบ และกติกาของราษฎร
กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน 58
- 21 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับประโยชน์ของราษฎร
กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน 59
- 22 สรุปผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม
ต่อระดับการมีส่วนร่วม 59

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	กรอบแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน	24
2	แผนที่เขาวงพระพุทธรบาท อ.แก่งคอย จ.สระบุรี	34
3	การบริหารจัดการป่าชุมชน สภาพเศรษฐกิจ และ สังคมของชุมชน	43

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญของปัญหา

ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญในการพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคม โดยได้ยึดแนวทางทุนนิยมตามอย่างสังคมตะวันตก ภายใต้โครงสร้างสังคมไทย ระบบเศรษฐกิจของไทยจึงรุคหน้าเข้าสู่ความเป็นเศรษฐกิจอุตสาหกรรม และเกษตรกรรมสมัยใหม่ ส่งผลให้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในหลายพื้นที่นั้น สูญเสีย และเสื่อมโทรมลงทั้งปริมาณ และคุณภาพ ทรัพยากรป่าไม้ นับเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่สำคัญยิ่ง ทั้งทางด้านเศรษฐกิจสังคม และยังเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยในการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ อีกทั้งยังเกี่ยวพันต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ หากทรัพยากรป่าไม้ถูกนำมาใช้มากเกินไปจนเกินความสามารถในการฟื้นฟูตัวเองตามธรรมชาติ ผลกระทบที่เกิดขึ้น ก็จะส่งผลต่อความเป็นอยู่ของมนุษย์ ทั้งในด้านเศรษฐกิจ และสังคมโดยรวม เกิดการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนในชนบท มีการอพยพโยกย้ายแรงงานเข้าสู่เมือง และทำให้เกิดช่องว่างระหว่างรายได้มากขึ้น รวมทั้งการใช้ทรัพยากรทั้งทางตรง และทางอ้อมจากชนบท เพื่อมาเป็นแหล่งวัตถุดิบราคาถูกให้แก่คนในเมือง

ปัจจุบันประเทศไทยมีพื้นที่ป่าอยู่ประมาณ 108 ล้านไร่ เป็นพื้นที่จัดตั้งป่าชุมชน 7,706 หมู่บ้าน รวมเป็นเนื้อที่ประมาณ 2.7 ล้านไร่ (กรมป่าไม้, 2556) ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี มีพื้นที่ประมาณ 1,859 ไร่ ระยะทางรอบเขา 11.58 กิโลเมตร มีป่าชุมชนครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลสองคอน และตำบลท่าตูม อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ตลอดแนวขอบเขามิชุมชนอาศัยอยู่โดยรอบ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพระพุทธรบาทน้อย บ้านบ่อโศก บ้านทุ่งแสง และบ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง พื้นที่นี้ถือเป็นระบบนิเวศป่าเขาหินปูน สวยงาม มีพืชพรรณหายากหลายอย่าง และเป็นแหล่งน้ำซับซึ่งถือเป็นประโยชน์โดยตรงที่ได้จากระบบนิเวศป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อยมากที่สุด น้ำซับที่ผุดขึ้นบริเวณเชิงเขา ชาวบ้านได้นำไปใช้ประโยชน์ทั้งอุปโภคและบริโภค เนื่องจากได้ภูเขาหินปูนมีถ้ำน้ำจำนวนมากกระจาย ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งกักเก็บน้ำตามธรรมชาติ นอกจากนี้ ชุมชนได้ประโยชน์โดยตรงจากกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

ขณะที่พื้นที่ป่าอื่นๆ ใน จังหวัดสระบุรี ส่วนใหญ่มีสัมปทานการระเบิดหินเพื่อทำเหมือง แต่ชาวบ้านพระพุทธบาทน้อยปฏิเสธผลประโยชน์ ที่แลกกับการระเบิดหินเพื่อทำเหมือง แกนนำชุมชนจึงได้ชักชวนชาวบ้านให้ร่วมกันดูแลป้องกัน การบุกรุกทำลายชุมชนเขา จนนำไปสู่การจัดตั้ง คณะกรรมการป่าชุมชน ในปี พ.ศ. 2545 เพื่อช่วยกันดูแลอนุรักษ์ธรรมชาติอย่างเข้มแข็ง กระทั่ง ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในปี พ.ศ. 2546 ทำให้ป่าชุมชนพระพุทธบาทน้อย เป็นพื้นที่ที่เหมาะสมในการศึกษาถึงปัจจัย และแนวทางในการจัดการอนุรักษ์ป่าชุมชนของชาวบ้าน

ในการศึกษาการมีส่วนร่วมครั้งนี้ ผู้ศึกษามุ่งที่ศึกษาถึงแนวทางการบริหาร และการจัดการป่าชุมชน หลังจากที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวในปี พ.ศ. 2546 นั้น โดยศึกษาลักษณะ การบริหาร และการจัดการป่าชุมชนอย่างมีส่วนร่วม สภาพปัญหาการดำเนินงานของผู้นำชุมชน และองค์กรชุมชนที่จัดตั้งขึ้น ตลอดจนข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประชาชนในชุมชน การเข้าร่วมกิจกรรม ของประชาชน ซึ่งจะทำให้ทราบถึง ลักษณะทิศทางการจัดการแตกต่างจากปีที่ได้รับรางวัลอย่างไร รวมถึงแนวทางในการแก้ปัญหาในพื้นที่ และจะเป็นประโยชน์ในการวางแผนการพัฒนาป่าชุมชน อย่างมีส่วนร่วมให้เหมาะสมกับชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการบริหารจัดการป่าชุมชน และสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน
2. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของประชาชนด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วม ด้านการอนุรักษ์ ด้านเศรษฐกิจ และสังคมต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน
3. เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อระดับความคิดเห็นด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วม ด้านการอนุรักษ์ ด้านเศรษฐกิจ และสังคมในการจัดการป่าชุมชน

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ประโยชน์จากการวิเคราะห์ครั้งนี้ ทำให้ทราบถึงการบริหารจัดการป่าชุมชน และ สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน และระดับการมีส่วนร่วมของชุมชน รวมถึงปัจจัยที่มีผล ต่อความสำเร็จในการมีส่วนร่วม ปัญหา และแนวทางการจัดการ การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชน ผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการแก้ไขปรับปรุง และวางแผนดำเนินงาน

ด้านการจัดการป่าชุมชนอย่างยั่งยืน และเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับการจัดการป่าชุมชน ที่มี
สภาพเศรษฐกิจและสังคมคล้ายคลึงกัน

ขอบเขตการศึกษา

ในการศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนในครั้งนี้ ได้กำหนดขอบเขตของพื้นที่ศึกษา คือ
ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี มีชุมชนอาศัยอยู่โดยรอบป่าชุมชน
ตลอดแนวขอบเขตรอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสองคอน บ้านพระพุทธรบาทน้อย
หมู่ที่ 10 และบ้านบ่อโศก หมู่ที่ 11 และตำบลท่าตูม บ้านทุ่งแซง หมู่ที่ 2 และบ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง
หมู่ที่ 4 โดยใช้แบบสอบถาม และแบบสัมภาษณ์ในการเก็บข้อมูล

บทที่ 2

การตรวจเอกสาร

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ได้ทำ การตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ ซึ่งประกอบด้วย แนวความคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. แนวความคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน
2. แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน
3. แนวความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวม
4. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

แนวความคิดเกี่ยวกับระดับการมีส่วนร่วมของประชาชน

กระบวนการในการพัฒนา ได้มุ่งเน้นแนวทางการพัฒนาแบบองค์รวมโดยมีคนเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา ในความหมายที่ว่า เป็น ผู้ริเริ่ม กำหนดดำเนินการ และเรียนรู้ผลการพัฒนาด้วยตัวเอง (ชาตชาวยุทธ, 2543) ได้ให้แนวคิดหลักในการพัฒนาที่มีคนเป็นศูนย์กลางคือ การพัฒนาที่พิจารณาคนในทุกๆ มิติของความเป็นมนุษย์ โดยถือว่าการพัฒนาของคน โดยคน เพื่อคน ซึ่งการบริหารการพัฒนาแบบองค์รวมต้องมีองค์ประกอบอย่างน้อย 3 ประการคือ

1. ต้องยึด “คน” และ “พื้นที่” ซึ่งแสดงให้เห็นถึงปัญหา เงื่อนไขศักยภาพ และ โอกาสในการพัฒนาเป็นจุดเริ่มต้นของการวิเคราะห์ และการจัดการ
2. ต้องพัฒนากระบวนการตัดสินใจหรือกระบวนการชุมชนที่เปิดเผย โปร่งใส ที่ประชาชนมีส่วนร่วมกำหนดทิศทางเป้าหมายกิจกรรม และเรียนรู้ผลของการพัฒนา
3. ต้องมีการแบ่งสรรจัดความรับผิดชอบร่วมกันระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนในการพัฒนา ต้องมีการทำงานแบบเครือข่ายความร่วมมือระหว่างหน่วยงาน ภายนอกที่ต้องประสาน

บทบาท หน้าที่ กิจกรรมซึ่งกันและกัน และร่วมกับประชาชน กลุ่มองค์กรในพื้นที่ เพื่อตอบสนองความต้องการ และโอกาสการพัฒนาของแต่ละพื้นที่ชุมชนชนบท

ความหมายการมีส่วนร่วมของประชาชน

ในการให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น ได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี (2526) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดริเริ่มในกิจกรรมต่างๆ การพิจารณาตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบต่อตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหา และนำมาซึ่งความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้นได้นั้น ผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องยอมรับปรัชญาที่ว่า มนุษย์ทุกคนต่างมีความปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุขได้ จะต้องรับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม และเป็นที่ยอมรับของผู้อื่น พร้อมทั้งจะอุทิศตนเพื่อกิจกรรมของชุมชน ขณะเดียวกันต้องยอมรับความจริงที่ว่า มนุษย์นั้นสามารถพัฒนาได้ถ้ามีโอกาส และได้รับการชี้แนะอย่างถูกต้อง

อรพินท์ สฟโชคชัย (2538) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมที่พูดถึงในเชิงการพัฒนาชนบท หมายถึง การมีส่วนร่วมของสมาชิกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ในชุมชน หรือประชาชนที่เข้ามามีบทบาทในการดำเนินงานพัฒนาของภาครัฐเป็นลักษณะการมีส่วนร่วมอย่างหนึ่ง แต่การมีส่วนร่วมในความหมายที่กว้างกว่าอาจจะหมายถึง การเข้าร่วมในกิจกรรมการพัฒนาต่างๆ ของชุมชนโดยตรง การมีส่วนร่วมอาจจะมีได้ทุกระดับตั้งแต่การมีส่วนร่วมในระดับชาติลงไปจนถึงระดับหมู่บ้าน โดยที่การมีส่วนร่วมนี้จะมีความหมายว่าสมาชิกทุกคนจะร่วมรับประโยชน์ และการร่วมลงทุนลงแรงด้วย จึงจะเป็นการมีส่วนร่วมตามความหมายที่เป็นธรรม

เจริญ ภัสระ (2540) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน หรือการมีส่วนร่วมของชุมชนว่า หมายถึง ความพร้อม และโอกาสที่ทั้งฝ่ายรัฐบาล และฝ่ายประชาชนหรือ ชุมชนยอมรับ ผิดชอบ และกระทำกิจกรรมต่างๆ ร่วมกัน นอกจากนี้ยังได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในทฤษฎีที่แตกต่างกัน 4 ความหมาย คือ

1. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่กลุ่มประชาชนหรือขบวนการของประชาชนซึ่งตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาเป็นผู้ที่อยู่ในวงนอกของระบบราชการ ได้เพิ่มความสามารถในการควบคุมทรัพยากร และสถาบันต่างๆ ตามสภาวะสังคมที่เป็นอยู่

2. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนหรือชุมชนพัฒนาขีดความสามารถของตนเอง ในการจัดการและควบคุมการใช้ และกระจายทรัพยากร และปัจจัยการผลิตที่มีอยู่ในสังคม เพื่อประโยชน์ต่อการดำรงชีพ ทางเศรษฐกิจ และสังคมตามความจำเป็นอย่างสมศักดิ์ศรีในฐานะสมาชิกในสังคม และในการมีส่วนร่วมประชาชนได้พัฒนาการรับรู้ และภูมิปัญญา ซึ่งแสดงออกในรูปการตัดสินใจในการกำหนดชีวิตของตนเองอย่างเป็นตัวของตัวเอง

3. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการให้ประชาชนเข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการดำเนินงานพัฒนา ร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ แก้ปัญหาของตนเอง ร่วมใช้ความคิดสร้างสรรค์ ความรู้ และความชำนาญร่วมกับการใช้วิทยาการที่เหมาะสม และสนับสนุนติดตามผลปฏิบัติงานขององค์กร และเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง

4. การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง กระบวนการที่ประชาชนกลุ่มเป้าหมายได้รับโอกาส และได้ใช้โอกาสที่ได้รับแสดงออกซึ่งความรู้สึนึกคิด แสดงออกซึ่งสิ่งที่เขามีแสดงออกซึ่งสิ่งที่เขาต้องการ แสดงออกถึงปัญหาที่กำลังเผชิญ และแสดงวิธีซึ่งแก้ปัญหา และลงมือปฏิบัติ โดยการช่วยเหลือของหน่วยงานภายนอกน้อยที่สุด

United Nation (1975) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการกระทำ และเกี่ยวข้องกับมวลชนในระดับต่างๆ ดังนี้ ประการแรก ในกระบวนการตัดสินใจซึ่งตัดสินใจเกี่ยวกับจุดประสงค์ทางสังคม และการจัดสรรทรัพยากร และประการที่สอง ในการกระทำ โดยสมัครใจต่อกิจกรรม และโครงการ และยังเน้นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนจะต้องมีความหมายครอบคลุมถึง

1. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการพัฒนา
2. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมช่วยเหลือในการปฏิบัติตามโครงการ
3. การที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจตลอดกระบวนการพัฒนา

การมีส่วนร่วมของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนมีโอกาสโดยการผ่านช่องทางการสื่อสารต่างๆ เข้ามาทำงานร่วมกับกลุ่มทั้งโดยตรง หรือผ่านองค์กรในชุมชน ในลักษณะของการเข้าร่วมการจัดการ ตั้งแต่การเข้าร่วมตัดสินใจ ร่วมดำเนินงาน ร่วมรับผลประโยชน์ และร่วมติดตามประเมินผล เพื่อสนองตอบความต้องการสมาชิกในกลุ่ม ให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ลักษณะของการมีส่วนร่วม

ปกรณ์ ปรีชากร (2530) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชน คือ การที่ประชาชนจะเข้ามามีบทบาทในการร่วมคิด ร่วมทำ ร่วมแก้ไข และร่วมมีผลประโยชน์ซึ่งกระทำได้ 4 ลักษณะคือ

1. เป็นผู้มีความสำคัญในการกำหนดว่าอะไรคือความจำเป็นพื้นฐานของชุมชน
2. เป็นผู้ระดมทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อสนองตอบความจำเป็นพื้นฐาน
3. เป็นผู้มีความสำคัญในการปรับปรุงวิธีการกระจายสินค้า และบริการให้สมบูรณ์ขึ้น
4. เป็นผู้ได้รับความพึงพอใจ และเกิดแรงจูงใจที่จะสร้างกระบวนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ไพรัตน์ เดชะรินทร์ (2527) ได้กล่าวถึงลักษณะของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชนบทดังนี้

1. ร่วมทำการศึกษาค้นคว้าปัญหา และหาสาเหตุของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน รวมตลอดถึงความต้องการของชุมชน
2. ร่วมคิดสร้างรูปแบบและวิธีการพัฒนา เพื่อแก้ไข และลดปัญหาของชุมชน หรือเพื่อสร้างสรรค์สิ่งใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือสนองความต้องการของชุมชน
3. ร่วมวางแผนนโยบาย แผนงาน โครงการ หรือกิจกรรม เพื่อจัด และแก้ไขปัญหาและสนองความต้องการของชุมชน
4. ร่วมตัดสินใจ การใช้ทรัพยากรที่มีจำกัดให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม
5. ร่วมจัดหรือปรับปรุงระบบบริหารงานพัฒนาให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผล

6. ร่วมลงทุนในกิจกรรม โครงการของชุมชน ตามขีดความสามารถของตนเอง และหน่วยงาน

7. ร่วมปฏิบัติตามนโยบาย แผนงาน โครงการ และกิจกรรม ให้บรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

8. ร่วมควบคุม ติดตาม ประเมินผล และร่วมบำรุงรักษาโครงการหรือกิจกรรมที่ได้ทำไว้ โดยเอกชน และรัฐบาลให้ใช้ประโยชน์ได้ตลอดไป

ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชน

อรพินท์ สพโชคชัย (2538) ได้กล่าวว่า การมีส่วนร่วม ไม่ว่าจะเป็นทางตรง และทางอ้อม อาจจะพูดกว้างๆ ได้ว่าเกิดจากกระบวนการติดต่อสื่อสาร กล่าวคือ การที่สมาชิกทุกคนในชุมชน สามารถ และมีโอกาสสื่อสารสื่อความหมาย และเข้าใจข้อมูลเหตุผลต่างๆ ได้ดี ซึ่งจะทำให้ชุมชน นั้นสามารถแยกแยะความต้องการ และพัฒนาความสนใจร่วมกัน และจะนำไปสู่การร่วมดำเนินการ หรือกิจกรรมใดๆ เพื่อบรรลุเป้าหมายตามที่สมาชิกต่างพอใจร่วมกัน

Roger (1973) ได้กล่าวว่า สื่อสารมวลชนมีความสำคัญในการเพิ่มความรู้ การแพร่ การกระจายข่าวสาร รวมทั้งมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้ และสื่อบุคคล มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของบุคคลได้มากกว่า ดังนั้นปัจจัยการติดต่อสื่อสาร ทั้งสื่อสารมวลชน และสื่อสารระหว่างบุคคล จึงเป็นปัจจัยหนึ่งในหลายๆปัจจัยที่มีส่วนผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชนเช่นกัน

Cohen and Uphoff (1977) ยังได้เสนอว่า มีบุคคล 4 ฝ่ายที่มีส่วนสำคัญในการมีส่วนร่วม ในโครงการพัฒนาสิ่งแวดล้อมชนบท ซึ่งประกอบด้วย ประชาชนในท้องถิ่น ผู้นำท้องถิ่นเจ้าหน้าที่ของรัฐ และบุคคลภายนอก สำหรับการมีส่วนร่วมของประชาชนนั้น มีปัจจัยหลายอย่างที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ได้แก่

1. อายุ และเพศ
2. สถานภาพในครอบครัว
3. ระดับการศึกษา
4. สถานภาพทางสังคม

5. อาชีพ
6. รายได้ และทรัพย์สิน
7. ระยะเวลาที่อยู่ในท้องถิ่น และระยะเวลาที่อยู่ในโครงการ
8. พื้นที่ดินถือครอง และสถานภาพการทำงาน

กระบวนการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วม

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการทรัพยากรป่าไม้ยึดหลักที่ว่าประชาชนในท้องถิ่นคือผู้ที่พึงพิงป่า ย่อมต้องรู้คุณค่าของป่ามากกว่าผู้อื่น และสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายของทรัพยากรป่าไม้ สถานที่ตั้งของทรัพยากรนานาชนิดในป่า สถานภาพของป่าในปัจจุบัน หลักและวิธีที่จะใช้ทรัพยากรป่าไม้ และจัดการอนุรักษ์เพื่อให้ทรัพยากรป่าไม้มีความยั่งยืน

ศรีเพ็ญ คุรงคเดช (ม.ป.ป.) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ว่าประชาชนในท้องถิ่น คือ ผู้ที่พึงพิงป่า ย่อมต้องรู้คุณค่าของป่ามากกว่าผู้อื่น ย่อมสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับความหลากหลายของทรัพยากรป่า สถานที่ตั้งของทรัพยากรนานาชนิดในป่า สถานภาพของป่าปัจจุบัน หลักการและวิธีการที่จะใช้ทรัพยากร และจัดการอนุรักษ์เพื่อให้ทรัพยากรป่ามีความยั่งยืน ด้วยแนวคิดนี้ ประชาชนท้องถิ่นจึงเป็นผู้ที่มีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะดูแลปกป้อง และจัดการป่าภายในชุมชนของตน วิธีการจัดการย่อมแล้วแต่ชุมชน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับสภาพป่า ทรัพยากรธรรมชาติในป่า การพึ่งพิงทรัพยากรป่า และประชาชนในท้องถิ่นว่า มีทัศนคติต่อป่าชุมชนอย่างไร ดังนั้น การจัดการป่าชุมชนจึงอาศัยประชาชนในท้องถิ่นเป็นผู้จัดการหลัก โดยประชาชนในท้องถิ่นจะเป็นผู้เก็บข้อมูลของชุมชน และป่าทั้งในแง่ทรัพยากรธรรมชาติ เศรษฐกิจ สังคม เป็นผู้วิเคราะห์ปัญหาพิจารณาทางเลือกของการแก้ปัญหา และการวางแผนการเพื่อจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนต่อไป

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2541) ได้ให้คำจำกัดความของการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า เป็นการจัดการป่า และทรัพยากรในป่า โดยชุมชนท้องถิ่นมีบทบาทหลักหรือบทบาทสำคัญในการจัดการ โดยประชาชนและองค์กรที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นมีส่วนร่วมอย่างแข็งขัน แนวทางการจัดการป่าแบบมีส่วนร่วมมีหลักการที่สำคัญ คือ

1. ประชาชนหรือชุมชน เป็นศูนย์กลางหรือส่วนสำคัญในการตัดสินใจทุกขั้นตอน

2. ชาวบ้านเกี่ยวข้องกับกิจกรรมในฐานะผู้ร่วมงานที่สำคัญไม่ใช่เป็นเป้าหมายของการพัฒนา

3. ชาวบ้านในชุมชนมีความสามารถในการระบุปัญหา และแก้ไขปัญหาดตามลำดับความสำคัญที่เขาเป็นผู้ตัดสินใจ

4. ในระยะยาว การตัดสินใจของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชนจะเพิ่มมากขึ้นกว่าการตัดสินใจโดยบุคคลหรือกลุ่มคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

แนวความคิดเกี่ยวกับการจัดการป่าชุมชน

ความหมายของป่าไม้

สากล จริยวิธานนท์ (2530) ได้ให้ความหมายไว้ว่า ป่าไม้ คือ สังคมของต้นไม้และสิ่งมีชีวิตอื่นๆ อันมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน และปกคลุมเนื้อที่อันกว้างใหญ่ มีการใช้ประโยชน์จากอากาศ น้ำ และวัตถุต่างๆ ในดิน เพื่อการเจริญเติบโตจนถึงอายุขัย และเพื่อขยายพันธุ์รวมทั้งให้ผลผลิต และบริการที่จำเป็นอันจะขาดเสียมิได้ต่อมนุษย์ ป่าไม้จึงเป็นทรัพยากรธรรมชาติที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสิ่งมีชีวิต ไม่ว่าจะเป็นมนุษย์หรือสัตว์อื่นๆ เพราะป่าไม้ให้ประโยชน์ในการเป็นแหล่งวัตถุดิบของปัจจัยสี่ คือ อาหารเครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และยารักษาโรคสำหรับมนุษย์ นอกจากนั้นยังมีประโยชน์ในการรักษาสมดุลของสิ่งแวดล้อม เช่น ความชื้นและอุณหภูมิ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ ช่วยบรรเทาภัยธรรมชาติต่างๆ เช่น น้ำท่วม ดินถล่ม ลมพายุ เป็นต้น

ความหมายของป่าชุมชน

อำไพ ศิริลักษณ์ และคณะ (2538) ได้กล่าวถึงความหมาย ป่าชุมชน คือ ป่าซึ่งประชาชนกลุ่มประชาชน หรือสถาบันในชุมชนนั้นๆ ได้ร่วมกันปลูกสร้าง ดูแลรักษาเพื่อประโยชน์ของชุมชนเอง ป่าชุมชนนี้เป็นแนวคิดที่ให้ความสำคัญต่อเศรษฐกิจในระดับท้องถิ่น โดยเป็นการจัดการป่าไม้ที่ราษฎรในพื้นที่มีส่วนร่วมโดยตรง ป่าชุมชน จึงเป็นพื้นที่ป่าไม้ที่กำหนดไว้ให้เป็นของชุมชนมีการจัดการ โดยชุมชน และเพื่อให้ชุมชนได้นำไปใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนและถาวร

ตลอดไปตามกติกาที่ชุมชนกำหนดขึ้น โดยให้สอดคล้องกับความเชื่อ และวัฒนธรรมของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเป็นสำคัญ

อานวย คอวนิช (2532) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชนว่า เป็นป่าไม้ธรรมชาติหรือป่าที่ประชาชนได้ร่วมมือกันจัดทำ เพื่อให้ประชาชนในชุมชนนั้นได้ใช้ประโยชน์ร่วมกัน ซึ่งความหมายดังกล่าวเป็นแนวทางพัฒนาป่าไม้เข้ากับหลักเกณฑ์ของวนศาสตร์ชุมชนที่ต้องการให้ชุมชนมีการพัฒนาป่าไม้ โดยเป็นความต้องการร่วมในกิจกรรมนั้น และความสำนึกร่วมกัน ในการเป็นเจ้าของ มีความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรที่เขาร่วมกันสร้างขึ้น ซึ่งเป็นแนวทางที่มุ่งแก้ไขปัญหาการขาดแคลนทรัพยากรป่าไม้ชุมชน

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2537) ได้กล่าวถึงป่าชุมชนว่า ป่าที่สนองความต้องการของประชาชน ประชาชนต้องพิจารณาว่า ต้องการอะไรจากป่า และต้องการเมื่อไร ป่าชุมชนเป็นป่าที่ประชาชนเก็บผลผลิตจากป่าไม้โดยวิธีการที่ไม่ทำลายป่า

กรมป่าไม้ (2531) ให้ความหมายของป่าชุมชน ในความหมายอย่างกว้าง คือ ป่าซึ่งประชาชน กลุ่มประชาชนหรือสถาบันในชุมชนนั้นได้ร่วมกันรักษาไว้เพื่อประโยชน์ของชุมชนนั้น ในความหมายเฉพาะ คือ รูปแบบของการจัดการป่าไม้ที่นำเอาองค์ประกอบของความต้องการของประชาชน และประชาชนผู้รับประโยชน์ เข้ามาร่วมในกระบวนการวางแผนการจัดการพื้นที่ป่าไม้ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยืนยาวตามความต้องการของชุมชนนั้น

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ (2536) ได้ให้ความหมายของป่าชุมชน คือ กระบวนการทางสังคม หรือการรวมตัวกันขององค์กรประชาชนในระดับชุมชนหรือระดับเครือข่าย ภายในระบบนิเวศแห่งหนึ่ง เพื่อทำการใช้ประโยชน์ และจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ซึ่งเป็นทรัพยากรสินส่วนรวมของชุมชนท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และเป็นธรรมบนพื้นฐานของระบบความคิด ภูมิปัญญา อุดมการณ์ และสิทธิชุมชน ซึ่งเป็นหลักการศีลธรรม และความมั่นคงในการยังชีพของชุมชนเป็นสำคัญ

หลักการจัดการของป่าชุมชน

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์ (2543) ได้กล่าวว่า ป่าชุมชนมีหลักการสำคัญคือ ให้ความสำคัญกับคน และกลุ่มองค์กรในชุมชนที่อยู่ใกล้ชิดกับทรัพยากร ได้มีสิทธิอำนาจหน้าที่ และ

ความรับผิดชอบในการคุ้มครองและจัดการใช้ประโยชน์ทรัพยากรอย่างยั่งยืน โดยมีกลไกทางสังคมช่วยกันตรวจสอบ และมีกฎหมายคุ้มครอง ป่าชุมชนจึงเกิดขึ้นได้ทุกที่ทุกแห่งที่ชุมชนต้องการ แม้กระทั่งชุมชนในเมือง หากมีป่าอยู่แล้วก็ช่วยสนับสนุนชุมชนให้มีการจัดการที่ดียิ่งขึ้นไป หากยังไม่มีป่าเพราะอาจเป็นชุมชนตั้งใหม่หรือไม่มีที่ดิน ก็ควรช่วยสนับสนุนให้สร้างป่า เช่น หาที่ดินให้จัด และพัฒนากลุ่มองค์กรชุมชนให้เข้มแข็งเพื่อให้ทำป่าชุมชนสำเร็จ เพื่อเป็นการช่วยคุ้มครองสิทธิของชุมชน ควรสนับสนุนเครือข่ายองค์กรจัดการป่าชุมชนขึ้นหลายๆ ระดับ เช่น ในระดับท้องถิ่น ระดับชาติ และนานาชาติเพื่อประสานความร่วมมือ และสร้างกลยุทธ์ และมาตรการทางนโยบาย และกฎหมาย

กฤษฎา บุญชัย (2542) ได้กล่าวถึงหลักการบ่งชี้ความเป็นป่าชุมชนออกได้ ดังนี้

1. เชื่อมโยงระบบสังคมวัฒนธรรมเข้ากับเรื่องป่า และทรัพยากรในป่า ป่ายังคงอยู่ได้ และปรับตัวร่วมกับชุมชน คนสร้างความหลากหลายทางชีวภาพ รักษาป่า และป่าก็สร้างสรรค์พัฒนาชุมชน คนกับป่าอยู่ด้วยกัน พึ่งพากัน ไม่แยกจากกัน
2. เป็นการจัดการทรัพยากรแบบองค์รวม ที่มองทรัพยากรต่างๆ ของชุมชนล้วนสัมพันธ์กัน แม้จะมุ่งประเด็นที่ป่าแต่ก็ไม่แยกส่วนกับการจัดการทรัพยากรทั้งหมด
3. รูปแบบการจัดการหลากหลาย เป็นได้ทั้งป่าอนุรักษ์และป่าเศรษฐกิจ จัดการแบบประเพณี หรือสร้างสรรค์ใหม่ได้ โดยมีเงื่อนไขของชุมชนเป็นตัวกำหนด
4. ป่าที่ชุมชนใช้ประโยชน์ไม่ได้ ไม่ใช่ป่าชุมชน เพราะชุมชนได้เลือกที่จะดูแลรักษาป่าแทนที่จะทำลายเพื่อประโยชน์เฉพาะหน้า ดังนั้นชุมชนมี “ค่าเสียโอกาส” ที่ไม่ล้างผลาญ ชุมชนจึงควรได้รับประโยชน์จากป่าเป็นแรงจูงใจ ตราบใดที่ไม่ได้ทำลายทรัพยากร
5. เป็นป่าธรรมชาติหรือป่าที่ปลูกขึ้นมาใหม่ก็ได้ แต่ต้องมีขอบเขตที่ชาวบ้านสามารถจำแนกขนาดพื้นที่ป่าได้ การกำหนดขอบเขตอาจจะกระทำร่วมกันระหว่างชุมชนก็ได้
6. กรรมสิทธิ์ในที่ดิน จะเป็นของรัฐหรือสาธารณะประโยชน์ก็ได้ แต่ชุมชนมีอำนาจในการบริหารจัดการอย่างอิสระ โดยองค์กรตัวแทนที่แท้จริงของชุมชน

7. เป็นการจัดการโดยชุมชน สมาชิกชุมชนมีส่วนร่วม จุดประสงค์ และเป้าหมายของการจัดการป่าสอดคล้องกับความต้องการของคนส่วนใหญ่ในชุมชน

8. เป็นการบริหารจัดการให้เหมาะสมกับจารีต ประเพณี ความเชื่อ และวัฒนธรรมในท้องถิ่น และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของชุมชน

9. เป็นระบบการจัดการร่วมที่เปิดโอกาสให้มีการตรวจสอบภายในชุมชน และให้รัฐและสาธารณะตรวจสอบได้

10. กฎเกณฑ์ในการบริหารและจัดการทรัพยากรกำหนดและตัดสินใจ โดยองค์กรชุมชน

ในส่วนการจัดการป่าชุมชนได้แบ่งรูปแบบขององค์กรที่ดำเนินงานป่าชุมชนเป็น 2 รูปแบบ คือ

1. องค์กรที่เป็นทางการ เช่น คณะกรรมการหมู่บ้าน สภาตำบล องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.)

2. องค์กรที่ไม่เป็นทางการ เช่น องค์กรเครือข่ายลุ่มน้ำ องค์กรเหมืองฝายภาคเหนือ ชุมชนชายฝั่งทะเล ชุมชนพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิต (ส่วนป่าชุมชน, 2541)

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2543) ได้กล่าวไว้ว่า ในการจัดการป่าชุมชน ชุมชนมีวิธีการจัดการอยู่ 2 อย่างคือ

1. การจัดการทางชีววิทยา (Biological Management) เช่น กำหนดกฎเกณฑ์ว่า ใครจะขอใช้ไม้สร้างบ้านต้องขออนุญาตกรรมการป่าชุมชน ภายใต้เงื่อนไขของชุมชนที่ช่วยกันกำหนด จะจับปูแสมในป่าชุมชน จะไม่จับในฤดูวางไข่ เป็นต้น

2. การจัดการทางสังคม (Social Management) คือ กำหนดลงโทษกันเองในหมู่บ้านหรือนำส่งเจ้าหน้าที่บ้านเมืองจัดการองค์ประกอบของป่าชุมชน

ป่าชุมชนในประเทศไทยได้มีวิธีการจัดการแตกต่างกันไปตามสภาพการพึงพิง การใช้พื้นที่ป่าไม้ของแต่ละชุมชน ซึ่งจะมีลักษณะแตกต่างกันตามความจำเป็นของแต่ละชุมชน ดังนั้นจึงมีภาพสะท้อนของการจัดการป่าชุมชนที่ให้เห็นความมั่นคงและยั่งยืน ของการจัดการป่าของประชาชน จากแนวความคิด และความหมายของป่าชุมชน (โกมล แพรทอง และจินตนา อมรสวนสิน, 2535) ได้จำแนกองค์ประกอบของป่าชุมชนไว้ 3 ประการ ประกอบด้วย

1. ที่ดิน หมายถึง ที่ดินป่าไม้หรือที่ดินที่สามารถนำมาดำเนินการงานป่าชุมชน

2. ชุมชน ซึ่งประกอบด้วย ผู้นำ ท้องถิ่น เป็นผู้มีความสำคัญ และบทบาทสูงในการนำไปสู่การพัฒนาป่าชุมชน องค์กรประชาชน เป็นผู้สืบเนื่องแนวความคิดป่าชุมชนให้ได้รับการปฏิบัติ และการมีส่วนร่วมของประชาชน ประชาชนในท้องถิ่นจะต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงาน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการป่าชุมชนให้เกิดประโยชน์ต่อประชาชน

3. การจัดการ ได้แก่ กิจกรรมในการทำให้ป่าชุมชนเกิดความมั่นคง และยั่งยืนถาวร เพื่อประโยชน์ของชุมชนอย่างต่อเนื่อง

ประโยชน์ที่ได้รับจากป่าชุมชน

ป่าไม้มีประโยชน์มากมายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ทั้งทางตรง และทางอ้อม ประโยชน์ที่มนุษย์ได้รับจากป่าไม้โดยตรง (Direct Benefits) คือปัจจัยสี่ได้แก่ ที่อยู่อาศัย อาหาร เครื่องนุ่งห่ม และยารักษาโรค นอกจากนี้มนุษย์ยังใช้ผลิตภัณฑ์ซึ่งแปรรูปมาจากเนื้อไม้โดยตรง เช่น น้ำมัน เชื้อเพลิง ยาง และสารเคมี เป็นต้น

ส่วนประโยชน์ที่ได้รับจากป่าไม้โดยอ้อม (Indirect Benefits) นั้นมีดังนี้

1. ทำให้มีฝนตกเพิ่มขึ้น และทำให้อากาศชุ่มชื้น พันธุ์พืชต่าง ๆ ช่วยดูดซับน้ำไว้ในดิน และคายน้ำออกทางใบ ใอน้ำที่ระเหยออกจากดิน และใบไม้พาเอาความร้อนในบริเวณนั้นออกไปด้วย จึงทำให้อากาศเย็นลง ภูเขาที่มีป่าไม้ปกคลุม จึงเป็นเสมือนเครื่องช่วยให้เมฆฝนที่ลอยอยู่ใกล้ เป็นหยดน้ำ เพราะกระทบความเย็นเหนือบริเวณป่า จึงกลายป็นน้ำฝนตกลงมา

2. ทำให้อากาศไม่ร้อนจัดในเวลากลางวัน และไม่หนาวจัดในเวลากลางคืน ในเวลากลางวันรูใบ (Stomata) ของใบไม้ต่าง ๆ เปิดเต็มที่ ทำให้การคายน้ำจากใบมีมาก พร้อมกับพาความร้อนระเหยไปในบรรยากาศ จึงทำให้อากาศตอนกลางวันในบริเวณป่าไม้เย็นลง เวลากลางคืนรูใบจะปิดหรือเกือบปิด การคายน้ำจึงเกือบไม่มี รังสีความร้อนที่เก็บไว้ในดิน และบริเวณป่าไม้ถ่ายเทได้น้อย ตรงข้ามกับที่โล่งที่ถ่ายเทความร้อนได้เร็ว ฉะนั้นตอนกลางคืนในบริเวณป่าไม้จะรู้สึกอบอุ่นกว่าที่โล่ง

3. บรรเทาความรุนแรงของลมพายุ ความเร็วของลมพายุที่พัดผ่านบริเวณป่าไม้จะลดลงประมาณ 11-44 % ตามลักษณะของป่าแต่ละชนิด เช่น ป่าไม้ที่ไม่มีการตัดฟัน ไม้ออกเลย อัตราความเร็วของลมจะเป็น 0.1 เมตรต่อวินาที เมื่อพัดผ่าน

4. ป้องกันการกัดชะดิน ป้องกันผิวดินที่อุดมสมบูรณ์มิให้น้ำฝน และลมพายุกัดชะเป็นการป้องกัน และรักษาพื้นที่กสิกรรม ป้องกันดินภูเขาถล่มทลาย ป้องกันการตื้นเขินของลำห้วย ลำน้ำ และกลั่นกรองมิให้น้ำในลำน้ำดังกล่าวสกปรก และช่วยซับและรับน้ำฝนมิให้ปะทะดินโดยตรง

5. ป้องกันอุทกภัย โดยที่ป่าไม้เป็นเสมือนเขื่อนตามธรรมชาติ ช่วยดูดซับน้ำไว้มิฉะนั้นน้ำฝนจากที่สูงก็จะไหลลงมาในคราวเดียว เมื่อมีฝนตกทำให้เกิดอุทกภัย

6. ทำให้มีน้ำไหลในแม่น้ำลำธารสม่ำเสมอตลอดปี น้ำฝนที่ซึมลงไปได้ผิวดิน จะค่อยๆ ไหลซึมผ่านทางใต้ผิวดินอย่างช้าๆ และผ่านการกรองหลายชั้นจนไปรวมกันเป็นทางน้ำไหลออกมาเป็นลำห้วย ลำธาร และรวมกันเป็นแม่น้ำในที่สุด ในฤดูแล้งซึ่งไม่มีฝนตกติดต่อกัน นานพอสมควร จึงยังมีน้ำในแม่น้ำลำธารต่างๆ อยู่

7. เป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าทั้งหลายรวมทั้งนก แมลง และสิ่งมีชีวิตขนาดเล็กชนิดอื่นๆ ได้อาศัยป่าไม้เป็นที่อยู่อาศัย และหากิน หากไม่มีป่าไม้แล้วสัตว์ป่าเหล่านี้ก็จะสูญพันธุ์ไป

8. เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ บริเวณป่าไม้จะมีภูมิประเทศที่สวยงามตามธรรมชาติ และอากาศที่บริสุทธิ์ จึงเป็นแหล่งพักผ่อนหย่อนใจได้อย่างดี

9. ประโยชน์ในทางยุทธศาสตร์ ป่าไม้เป็นเสมือนเครื่องกีดขวางตามธรรมชาติ เพื่อป้องกันการบุกรุกของศัตรู ทางภาคพื้นดิน และเป็นเครื่องอำพรางการรวมพล

โกมล แพรกทอง (2536) ได้กล่าวว่า ผลที่ได้รับจากป่าชุมชน ตั้งอยู่บนพื้นฐานแนวความคิด 4 ประการ ได้แก่

1. ทางด้านนิเวศวิทยา คือการรักษาสมดุลของระบบนิเวศ
2. การพัฒนาชนบท ได้แก่ การที่ป่าชุมชนสามารถอำนวยผลประโยชน์ต่อการดำรงชีพของประชาชน
3. การกระจายอำนาจ คือการให้ประชาชนเป็นผู้ดูแลรักษาป่าเอง ทำให้เกิดความร่วมมือและตรงกับความต้องการของประชาชน
4. การใช้ประโยชน์ คือการที่ป่าชุมชนสามารถเอื้ออำนวยประโยชน์ด้านต่างๆ ได้อย่างอเนกประสงค์

สมศักดิ์ สุขวงศ์ (2532) ได้กล่าวไว้ว่าวัตถุประสงค์ของการจัดการป่าชุมชนมี 2 ประการควบคู่กัน ได้แก่

ประการแรก เพื่อยกระดับความเป็นอยู่ของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชนบททำให้ดีขึ้น เช่น ให้เชื้อเพลิงที่เป็นฟืน และถ่าน ผลผลิตอื่นๆ ในการดำรงชีวิต ให้อาหาร รวมทั้งรักษาสภาพแวดล้อม ซึ่งเอื้ออำนวยต่อการประกอบอาชีพเกษตรให้ดีขึ้น และผลผลิตจากป่าเสริมรายได้แก่ครอบครัว

ประการที่สอง เพื่ออนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ที่เหลืออยู่เพื่อสิ่งแวดล้อมที่ดี ประชาชนได้มีไม้หรือป่าไม้เพื่อใช้สอยเอง และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ที่ถูกต้องแก่ประชาชน

ป่าชุมชนที่ประสบความสำเร็จ

Ostrom (1990) ได้เสนอแนวทาง หรือลักษณะการทำงานของชุมชนที่ประสบความสำเร็จ ในการจัดการทรัพยากรที่เป็นทรัพย์สินของส่วนรวม ดังนี้

1. มีขอบเขตที่ชัดเจน (Clearly Defined Boundaries) ป่าที่องค์กรชุมชนดูแลต้อง มีแนวขอบเขตชัดเจน ทั้งระบุชัดเจนว่า ผู้ใดหรือครอบครัวใด ใช้ประโยชน์จากป่าได้
2. มีกฎกติกา หรือวิธีปฏิบัติในการใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกันอย่างเหมาะสมกับสภาพ ของท้องถิ่น (Rules for Resource Use to Suit Local Conditions) นั่นคือ กฎระเบียบการใช้ ประโยชน์จากป่าเหมาะสมกับความจำเป็น และวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่น เช่น การกำหนดเวลาและ สถานที่ในการเก็บหาของป่า ตลอดจนวิธีการในการเก็บหาต่างเหมาะสมกับสภาพในท้องถิ่น แรงงาน วัตถุดิบ และทรัพยากรที่ชาวบ้านมี
3. ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกฎกติกา สามารถเข้าร่วมพิจารณาหรือปรับปรุงกฎกติกาได้ (Participation in Collective Decisions)
4. มีการเฝ้าระวังติดตาม (Monitoring) โดยสมาชิกภายในกลุ่มช่วยกันติดตาม เฝ้าระวัง พฤติกรรมในการใช้ทรัพยากรของส่วนรวม และมีความรับผิดชอบอยู่เสมอ
5. มีการลงโทษทางสังคมแก่ผู้ฝ่าฝืนไปตามลำดับขั้นของความหนักเบาของโทษที่กระทำ (Graduated Sanctions) โดยมีผู้พิจารณาโทษที่ไม่อยู่ในผู้กระทำผิดเสียเอง
6. มีกลไกในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง (Conflict Resolution Mechanisms) ที่เกิดขึ้น ระหว่างกลุ่ม หรือภายในกลุ่มผู้ใช้ประโยชน์กันเอง
7. องค์กรภายนอกยอมรับ (Respect from External Authorities) กฎกติกาที่ชุมชนช่วยกัน สร้างขึ้น
8. การทำงานขององค์กรชุมชนก็เข้ากันได้กับระบบการทำงานในระดับที่สูงขึ้นไป อาทิ ระดับรัฐบาลท้องถิ่น หรือระดับจังหวัด

แนวความคิดเกี่ยวกับทรัพยากรส่วนรวม

ณรงค์ศักดิ์ ชนวิบูลย์ชัย (2543) ได้ให้ความหมาย และลักษณะของทรัพยากรร่วม หมายถึง ทรัพยากรที่ไม่มีบุคคลใดเป็นเจ้าของ แต่ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ (Open Access) หรือไม่สามารถกีดกันบุคคลอื่นในการใช้ (Non - Excludability) ทรัพยากรดังกล่าว ได้แก่ ทรัพยากรร่วมมีลักษณะที่ไม่มีผู้ใดมีกรรมสิทธิ์หรืออ้างการเป็นเจ้าของอย่างแน่ชัด กรรมสิทธิ์เป็นของส่วนรวม และทรัพยากรนั้นมีลักษณะเป็นทรัพยากรส่วนกลางซึ่งเปิดโอกาสให้ทุกคนเข้าไปใช้ประโยชน์อย่างไร และเมื่อใดก็ได้ การที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งใช้ทรัพยากรร่วมไปเท่าไรอาจไม่ทำให้ปริมาณทรัพยากรลดลงไป บุคคลอื่นๆ ยังสามารถเข้าไปใช้ทรัพยากรร่วมนั้นได้โดยเสรี และปราศจากต้นทุนค่าใช้จ่าย อย่างไรก็ตามเมื่อมีบุคคลต่างๆ เข้ามาร่วมใช้ทรัพยากรนั้นมาก ๆ ขึ้นอาจส่งผลกระทบต่อปริมาณทรัพยากรนั้น หรือส่งผลกระทบต่อบุคคลอื่นที่ใช้ทรัพยากรนั้นร่วมกัน สำหรับทรัพยากรร่วมบางประเภท

ปรีชา เปี่ยมพงศ์สานต์ (2542) ได้แบ่งลักษณะของกรรมสิทธิ์ในการจัดการทรัพยากร (Resource Management Regime) ออกเป็น 4 ระบบ โดยแยกส่วนของการเข้าไปใช้ทรัพยากรอย่างเสรี (Open Access) ออกจากทรัพยากรระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวม ดังนี้

1. ระบบกรรมสิทธิ์เอกชน (Private Property) คือ บุคคลผู้เป็นเจ้าของมีสิทธิใช้ทรัพยากรอย่างมีเหตุผล และมีหน้าที่ใช้ทรัพยากรในทางที่ไม่ก่อให้เกิดความเสียหายต่อบุคคลอื่นและบุคคลอื่นมีหน้าที่จะต้องเคารพสิทธิของผู้เป็นเจ้าของ
2. ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวม (Common Property) คือ กลุ่มบุคคล หรือชุมชนมีสิทธิในการใช้ทรัพยากรของกลุ่ม บุคคลภายนอกไม่มีสิทธิใช้ สมาชิกของชุมชนมีหน้าที่ที่จะต้องเคารพกฎเกณฑ์ของชุมชน เพื่อดำรงไว้ซึ่งความยั่งยืนของทรัพยากร
3. ระบบกรรมสิทธิ์ของรัฐ (State Property) คือ ทรัพยากรที่ถูกกำหนดขึ้นโดยสถาบันของรัฐ และรัฐมีสิทธิในการกำหนดทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวกับทรัพยากร
4. ระบบกรรมสิทธิ์แบบเปิดกว้าง (Open Access) คือ ระบบที่ไม่มีใครเป็นเจ้าของ ทรัพยากรทุกคนสามารถเข้าถึงได้และใช้ได้โดยเสรีเพราะไม่มีใครมีสิทธิ์นั้น การใช้เกินขอบเขตจึงอาจเกิดขึ้นได้เสมอ

อย่างไรก็ตามการระบุนุกรมสิทธิในการจัดการทรัพยากรนั้น ในแต่ละระบบต่างก็มีข้อดีข้อเสียที่แตกต่างกันไป เราไม่สามารถที่จะระบุได้ว่าระบบใดนั้นเป็นระบบที่ดีที่สุด หรือระบบใดสามารถทำให้เกิดการจัดการทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ ดังเช่น ระบบกรรมสิทธิ์ส่วนรวมอาจเกิดความล้มเหลวก็ได้ หากเกิดความขัดแย้งกันระหว่างผลประโยชน์ส่วนตัวกับผลประโยชน์ส่วนรวมของกลุ่มผู้ใช้ หรือจากปัจจัยอื่นๆ เช่น การเพิ่มขึ้นของประชากรในชุมชน หรือการนำเทคโนโลยีที่ทันสมัยเข้ามาทำลายทรัพยากรได้เร็วยิ่งขึ้น

ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย (2543) กล่าวว่า การที่ทรัพยากรร่วมมิได้มีการระบุนุกรมสิทธิหรือความเป็นเจ้าของอย่างชัดเจน และเปิดโอกาสให้ทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่ การใช้จึงเป็นไปในลักษณะมือใครยาวสาวได้สาวเอา (First Come First Served) ซึ่งการใช้ทรัพยากรป่าไม้ก็เช่นเดียวกัน จะมีการตัดไม้ที่มีขนาดเล็ก นำ มาใช้ประโยชน์ที่ไม่คุ้มค่าเพราะกลัวว่าถ้าตนเองไม่ตัดก็อาจมีบุคคลอื่นเข้ามาตัดไม้ดังกล่าวไปก่อนเพราะป่าไม้ที่เป็นของสาธารณะตลอดจนป่าสงวนแห่งชาติที่เป็นของส่วนรวม ที่ไม่สามารถกีดกันบุคคลอื่นเข้าไปใช้ประโยชน์ได้ ใครสามารถเข้าไปถึงก่อนย่อมได้รับประโยชน์ก่อนบุคคลอื่น ผลก็คือทำให้มีการลักลอบตัดไม้ทำลายป่าจนมีปริมาณลดลงไปเป็นอย่างมาก และมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมอย่างรุนแรง

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี และสุธาริน คุณผล (2543) ได้กล่าวว่าระบบกรรมสิทธิ์ร่วมมีฐานะที่เป็นหน่วยทางสังคมที่มีสมาชิกภาพที่ชัดเจน มีขอบเขตแน่นอน มีผลประโยชน์ร่วมกันมีกฎเกณฑ์บรรทัดฐานร่วมกันภายใต้สิทธิ และอำนาจของกลุ่ม การมองทรัพยากรส่วนรวมเป็นสิ่งเดียวกับของสาธารณะที่ไม่มียุทธศาสตร์ทางสังคมควบคุมดูแล เป็นการมองโดยหลักการที่ว่า มนุษย์นั้นมีพฤติกรรมที่เห็นแก่ตัว และมุ่งกอบโกยผลประโยชน์ใส่ตัวให้มากที่สุด เป็นทัศนคติที่มีอคติแบบปัจเจกชนนิยม (Individualistic Bias) ที่ละเลยแบบแผนการร่วมมือ และจัดการทรัพยากรร่วมกันในลักษณะกลุ่มหรือชุมชน ที่มีบรรทัดฐาน และกฎเกณฑ์ทางสังคมเป็นตัวกำกับ

แนวคิดนี้สอดคล้องกับ เบญจพรรณ ชินวัตร (2538) ซึ่งได้กล่าวถึงความสำคัญของกรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชน ว่าเป็นระบบกรรมสิทธิ์ที่มีความสำคัญในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ กรรมสิทธิ์ร่วมของชุมชนเป็นระบบที่ชุมชนมีส่วนร่วมกันในการจัดการทรัพยากรบางอย่าง เช่น ป่าชุมชน ระบบชลประทานชุมชน เป็นต้น กรรมสิทธิ์เหล่านี้ จะมีกฎเกณฑ์ ระเบียบในการใช้ทรัพยากรที่มีการตกลงร่วมกันในชุมชน และมีการดูแลให้เป็นไปตามกฎเกณฑ์นั้น โดยทรัพยากรบางอย่างจะมีการดูแลรักษาที่ดีกว่า ถ้ามีระบบกรรมสิทธิ์ชุมชน

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน ได้นำมาใช้ในการศึกษาครั้งนี้มีดังนี้

สุทธิสักดิ์ ก้อนแก้ว (2542) ได้ศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจ และสังคมต่อการพัฒนาป่าชุมชนกรณีศึกษาบ้านแม่จองไฟ ตำบลห้วยอ้อ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่าชาวบ้านส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรมีรายได้เฉลี่ย 8,700 บาท/ครัวเรือน/ปี สภาพทางเศรษฐกิจ และสังคมมีผลกระทบโดยตรงต่อการพัฒนาป่าชุมชน ดังจะเห็นได้จากชาวบ้านทั้งหมดอาศัยและพึ่งพาป่าชุมชน โดยการใช้ประโยชน์ทางตรงซึ่งมากกว่าทางอ้อม เพื่อการดำรงชีวิตประจำวันทำให้เห็นคุณค่า และความสำคัญของป่าชุมชน จนเกิดการร่วมมือในการพัฒนาป่าชุมชนเพื่อการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืนตลอดไป

อารมณ ชมขวัญ (2542) ได้ศึกษาการจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านแม่จองไฟ ตำบลห้วยอ้อ อำเภอลอง จังหวัดแพร่ พบว่า การจัดการป่าชุมชนบ้านแม่จองไฟสะท้อนให้เห็นพื้นฐานทางวัฒนธรรมของคนในชุมชนที่มีความสัมพันธ์หรือผูกพันกับธรรมชาติ คนในชุมชนสามารถใช้ประโยชน์จากป่าร่วมกัน มีการจัดระเบียบโดยตั้งเป็นกฎของหมู่บ้านเพื่อควบคุมคนในชุมชนในการรักษาป่าของหมู่บ้าน ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยในการที่ผู้อาศัยจากแหล่งอื่นเข้ามาขอให้ชาวบ้านช่วย ตัดไม้ขายให้ ชาวบ้านมีความรู้เรื่องการรักษาป่าเป็นอย่างดี ชาวบ้านส่วนใหญ่เชื่อว่าป่าไม้เป็นที่ สืบสถิติวิญญาณของบรรพบุรุษ มีเทพเจ้าหรือเทพยะดาปกปักรักษาอยู่

เผด็จ จำเพ็ง (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า การจัดการป่าไม้ของชาวบ้านทุ่งยาวเป็นการดูแลรักษาโดยมีจิตสำนึกเพื่อการอนุรักษ์ให้คนรุ่นหลังจะได้ใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน และเห็นว่าป่ามีความอุดมสมบูรณ์ดีกว่าที่รัฐเป็นผู้ดูแลเพราะเป็นความภูมิใจของชาวบ้าน และวางแผนเหมือนสมบัติของตนเอง อันเป็นการนำมาซึ่งความเป็นอยู่ที่ดีของชาวบ้าน ทั้งทางตรง และทางอ้อม ชาวบ้านต้องการให้รัฐออกพระราชบัญญัติป่าชุมชนเพื่อให้สิทธิชาวบ้านในการจัดการกับทรัพยากรป่าไม้ในพื้นที่ตามความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างถูกต้อง

สมพร พวงประทุม (2543) ศึกษาการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ: กรณีศึกษาบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า สมุนไพรในป่ามีมากกว่า 200 ชนิด แต่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษรเนื่องจากขาดผู้รวบรวม มีสมุนไพรประมาณ 80 ชนิดที่สามารถระบุชื่อได้แต่ละชนิดนำมาใช้ทำยา บริโภค หรือขาย โดยแยกตามการใช้ประโยชน์ คนในชุมชนมีความสัมพันธ์กับการใช้ประโยชน์จากสมุนไพรทั้งทางตรง และทางอ้อม มีการถ่ายทอดการเรียนรู้เรื่องสมุนไพรจากบิดา มารดา เครือญาติ หมอพื้นบ้าน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ และการนำไปปฏิบัติ มีการจัดการสมุนไพรโดยใช้วัฒนธรรม ประเพณี และความเชื่อเป็นกลไกหลักในการควบคุมดูแลโดยอิงกับกฎระเบียบของป่าชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สุรินทร์ สุริยวงศ์ (2543) ศึกษาเรื่องประสิทธิภาพในการขยายเครือข่ายป่าชุมชน ศึกษากรณีเครือข่ายป่าชุมชนตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้เครือข่ายป่าชุมชนของหมู่บ้านประสบความสำเร็จ คือศักยภาพของกลุ่มผู้นำชุมชนที่มีการสืบทอดอุดมการณ์ด้านป่าชุมชนจากบรรพบุรุษมาอย่างยาวนานและต่อเนื่อง ทำให้เกิดการยอมรับของชาวบ้านในพฤติกรรมที่กลุ่มผู้นำได้แสดงออก ความสัมพันธ์ทางเครือข่ายสังคมที่มีความสัมพันธ์กันตั้งแต่ระบบพี่น้อง เครือญาติ ผู้ใกล้ชิดไปจนถึงเครือข่ายขยายที่ผ่านทางเครือญาติผู้ใกล้ชิดไปสู่สังคมภายนอก กฎเกณฑ์ในการรักษาป่าของแต่ละชุมชนที่เป็นตัวควบคุมพฤติกรรมของผู้นในชุมชน และนอกชุมชน ทำให้ไม่มีการละเมิดเกิดขึ้น และสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมด้านป่าชุมชนเข้าด้วยกันโดยกลุ่มผู้นำชุมชน และเชื่อมโยงเป็นกิจกรรมระดับตำบล และขยายตัวออกไปสู่ระดับที่กว้างยิ่งขึ้น

ไกรสร วิริยะ (2543) ได้ศึกษาการพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลู ตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี พบว่า ราษฎรมีการเก็บหาของป่ามาใช้ประโยชน์ได้แก่ หน่อไม้ เห็ด พืชผักป่า ผลไม้ป่า พืชสมุนไพร ไม้ไผ่ และแมลงกินได้ กิจกรรมป่าชุมชนที่มีราษฎรเข้าร่วมมากที่สุดได้แก่ กิจกรรมปลูกป่าชุมชน และกิจกรรมปลูกบำรุงต้นไม้ในวันสำคัญต่างๆ ราษฎรส่วนใหญ่ เห็นด้วยกับการดำเนินงานป่าชุมชนของหมู่บ้าน เพราะเห็นว่าป่าชุมชนให้ประโยชน์แก่หมู่บ้านของตน โดยเป็นแหล่งที่ให้น้ำดื่ม น้ำใช้ และทำให้หมู่บ้านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักของคนทั่วไป การลักลอบตัดไม้ และลักลอบหาหน่อไม้ในป่าชุมชนเป็นปัญหาสำคัญ ปัจจัยทางเศรษฐกิจสังคมที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนได้แก่ รายได้ การเป็นสมาชิกกลุ่มของ

สังคม การเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ทางสังคม การได้รับการฝึกอบรม การได้รับข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชน และความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับป่าชุมชน

นันทนิตย์ ตรีนันทวัน (2548) ได้ศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านปากคลอง จังหวัดชุมพร พบว่าประชาชนจะเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนเพิ่มขึ้นถ้าได้รับข้อมูลข่าวสารมากขึ้นกว่าเดิม รวมทั้งการที่จะให้การจัดการป่าชุมชนเห็นผลอย่างเด่นชัดควรให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานเกี่ยวกับป่าชุมชน ตั้งแต่การวางแผนงานตลอดจนถึงการตรวจสอบการดำเนินงาน เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกที่จะอนุรักษ์ป่าชุมชนตลอดไป

ภัสรา เสถียรวัฒน์ชัย (2550) ได้ศึกษาเรื่องการจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน พบว่า ในการจัดการป่าชุมชนบ้านทุ่งยาวมีการใช้ประโยชน์ที่สำคัญในลักษณะที่เป็นหลักประกันความมั่นคงด้านอาหาร และด้านจิตใจ มีกฎเกณฑ์การใช้ และการลงโทษควบคุมสมาชิก มีองค์กรในรูปคณะกรรมการดำเนินงานภายใต้ความเห็นชอบของชุมชน และการเข้ามาศึกษาดูงานการดำเนินงานจากหน่วยงานภายนอก ชุมชนไม่มีความคิดที่จะย้ายไปอยู่ถิ่นฐานอื่น จึงดำเนินกิจกรรมร่วมกันในชุมชนอย่างเหนียวแน่น และมีการส่งต่อองค์ความรู้ในการจัดการให้แก่เยาวชนบุตรหลานด้วยการบอกเล่าถึงประสบการณ์ในการต่อสู้ของคนในชุมชนกับคนภายนอก และความขัดแย้งภายในชุมชนเอง ส่วนบทบาทของภาครัฐในระดับจังหวัดมีความสัมพันธ์กับการจัดการของชุมชนเพียงส่วนน้อย แต่ยังให้การยอมรับถึงการมีอยู่ของป่าชุมชนบ้านทุ่งยาว

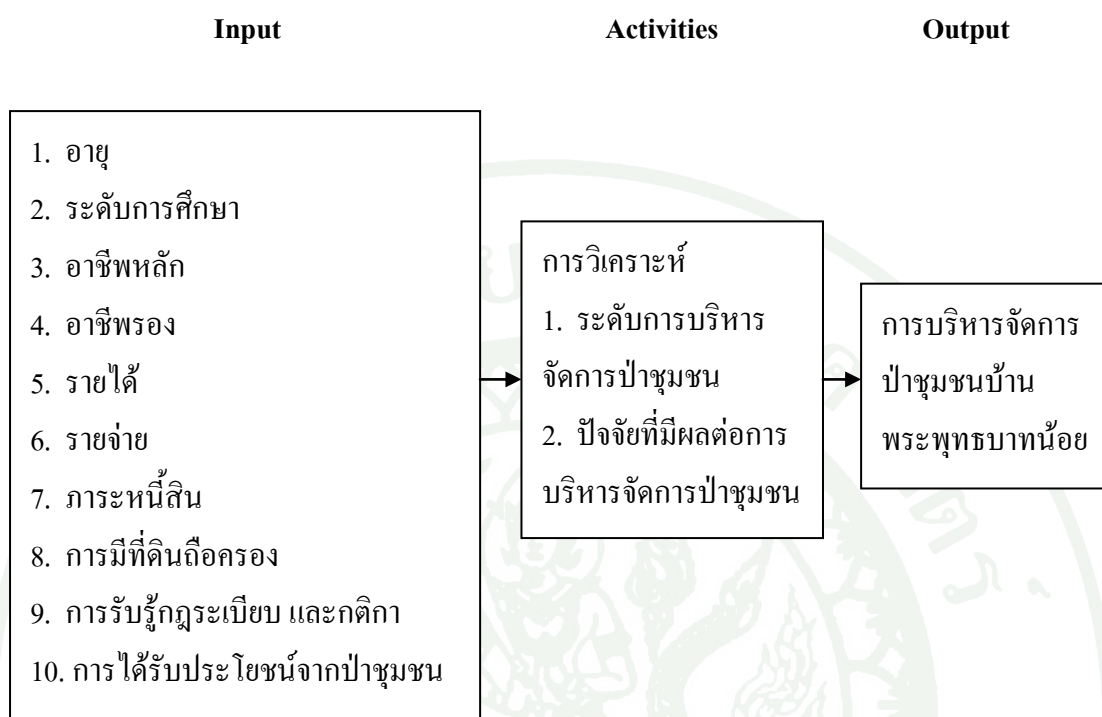
สมมติฐานที่ใช้ในการศึกษา

จากการศึกษาแนวความคิด ทฤษฎี ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และวัตถุประสงค์ ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ทำการศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการป่าชุมชน บริเวณพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ผู้วิจัยได้ใช้การตั้งสมมติฐานที่มีความสัมพันธ์กันในการศึกษาการจัดการป่าชุมชนดังนี้

1. อายุ ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

2. การศึกษา ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
3. อาชีพหลัก ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
4. อาชีพรอง ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
5. รายได้ ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
6. รายจ่าย ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
7. ภาระหนี้สิน ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
8. การมีที่ดินถือครอง ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
9. การรับรู้กฎระเบียบ ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
10. การได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

กรอบแนวคิดของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดความสัมพันธ์ของการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยที่มีข้อมูลในเชิงคุณภาพ (Qualitative) และการวิจัยที่มีข้อมูลในเชิงปริมาณ (Quantitative) โดยศึกษาถึงระดับของการมีส่วนร่วม ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของป้าชุมชนพระพุทธรูปน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี การเก็บรวบรวมข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้เป็นการเก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลต่างๆ โดยแบ่งข้อมูลเป็น 2 ประเภท คือ

1. ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการวิจัย โดยการเก็บข้อมูลจะแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้ ส่วนที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์ถึงโครงสร้างผู้นำชุมชน คณะกรรมการป้าชุมชน และตัวแทนองค์กรอนุรักษ์ป้าชุมชนพระพุทธรูปน้อย เกี่ยวกับข้อมูลในด้านรูปแบบการบริหารจัดการป้าชุมชน โดยวิธีการประยุกต์ใช้วิธีการสำรวจชนบทแบบเจาะลึก (Depth Interview) ส่วนที่ 2 เป็นการสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามกับหัวหน้าครัวเรือนหรือตัวแทนหัวหน้าครัวเรือนเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป้าชุมชนบ้านพระพุทธรูปน้อย

2. ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) เป็นข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบเอกสาร เพื่อประกอบการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎี หลักของการมีส่วนร่วม ข้อมูลเบื้องต้นของป้าชุมชนพระพุทธรูปน้อย ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา

ประชากรที่ใช้ในการศึกษา คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป้าชุมชนพระพุทธรูปน้อยอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี จำนวน 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสองคอน บ้านพระพุทธรูปน้อย หมู่ที่ 10 จำนวน 181 ครัวเรือน และบ้านบ่อโศก หมู่ที่ 11 จำนวน 78 ครัวเรือน และตำบลท่าชุม บ้านทุ่งแซง หมู่ที่ 2 จำนวน 95 ครัวเรือน และบ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง หมู่ที่ 4 จำนวน 162 ครัวเรือน รวมทั้งหมด 516 ครัวเรือน เนื่องจากในสภาพสังคมชนบทท้องถิ่น สมาชิกในแต่ละครัวเรือนจะมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆของหมู่บ้าน หรือชุมชน ดังนั้นหากหัวหน้าครัวเรือน

ไม่สามารถเข้าร่วมได้ด้วยตนเองก็จะมอบหมายให้สมาชิกในครัวเรือน ดังนั้นในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยจึงเก็บรวบรวมข้อมูลครัวเรือนละ 1 คน เพื่อเป็นตัวแทน สำหรับขนาดของกลุ่มตัวอย่างใช้สูตรของ Taro Yamane (Yamane, 1973) ดังนี้

$$n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

โดยกำหนดตัวแปรต่างๆ ดังนี้

n = ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

N = จำนวนประชากรทั้งหมดที่ใช้ในการศึกษา

e = ค่าความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง เท่ากับ 0.1

ในการศึกษานี้ กำหนดค่าความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่างเท่ากับ 0.1 (ระดับความเชื่อมั่นที่ร้อยละ 90) หมายความว่า การสุ่มตัวอย่างในประชากร 100 ครั้ง มีโอกาสถูกต้องจำนวน 90 ครั้ง

$$84 = \frac{516}{1+ [516 \times (0.1)^2]}$$

ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา 84 คน

สำหรับการคำนวณจำนวนตัวอย่าง 84 คน แบ่งในแต่ละหมู่บ้านโดยใช้สูตรกระจายตามสัดส่วน การกระจายหาจำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน (ศุภงกษ จาภัยกร, 2526) โดยมีสูตรคำนวณดังนี้

$$n_i = \frac{n \times N_i}{N}$$

โดยกำหนดให้

n_i = จำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน

n = จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด

N_i = จำนวนประชากรในแต่ละหมู่บ้าน

N = จำนวนประชากรทั้งหมด

ตัวอย่างการคำนวณกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ 2 บ้านทุ่งแซง ตำบลท่าตูม

$$16 = \frac{84 \times 95}{516}$$

จำนวนกลุ่มตัวอย่างใน หมู่ 2 บ้านทุ่งแซง ตำบลท่าตูม 16 คน

ตารางที่ 1 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำแนกเป็นรายหมู่บ้าน

หมู่บ้านตัวอย่าง	จำนวนครัวเรือน	จำนวนครัวเรือน กลุ่มตัวอย่าง
1. หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งแซง ตำบลท่าตูม	95	16
2. หมู่ที่ 4 บ้านโป่งค่าป่าไม้แดง ตำบลท่าตูม	162	26
3. หมู่ที่ 11 บ้านบ่อโสก ตำบลสองคอน	78	13
4. หมู่ที่ 10 บ้านพระพุทธรบาทน้อย ตำบลสองคอน	181	29
4 หมู่บ้าน 2 ตำบล	516	84

ในการสุ่มตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้านนั้น ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบจำแนกชั้น Stratified Random Sampling โดยแบ่งชั้นตามลักษณะของประชากรเป็นกลุ่มย่อย ตามลักษณะที่แตกต่างกัน จำแนกตามกลุ่ม ได้ 4 กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่

1. ผู้นำชุมชน
2. คณะกรรมการชุมชน
3. คนเก็บหาของป่า
4. ประชาชนทั่วไป

ตารางที่ 2 จำนวนประชากร และกลุ่มตัวอย่างของการวิจัย จำแนกเป็นกลุ่มย่อย ตามลักษณะที่แตกต่างกัน

กลุ่มตัวอย่าง (Stakeholder)	จำนวนตัวอย่างในแต่ละหมู่บ้าน				
	หมู่ที่ 2	หมู่ที่ 4	หมู่ที่ 11	หมู่ที่ 10	รวม
1. ผู้นำชุมชน	1	1	1	1	4
2. คณะกรรมการชุมชน	2	2	2	2	8
3. คนเก็บหาของป่า	4	6	3	6	19
4. ประชาชนทั่วไป	9	17	7	20	53
รวม	16	26	13	29	84

การสร้างและทดสอบแบบสอบถาม

ผู้ทำการวิจัยได้ทำการทดสอบแบบสอบถามที่สร้างขึ้น โดยการนำแบบสอบถามไปทำการสอบถามผู้ทรงคุณวุฒิหรือผู้รู้เพื่อทำการพิจารณา และตรวจสอบความตรงของเนื้อหาว่าเป็นการครอบคลุมของเรื่องที่เป็นเนื้อหาของตัวแปร และครบถ้วนตามเนื้อหาที่ต้องการวัด ส่วนความตรงเชิงโครงสร้าง ก็พิจารณาว่าเป็นการครอบคลุมที่สร้างขึ้นจากแนวคิด และกฎเกณฑ์ต่างๆ ในการให้คุณสมบัติที่ได้กำหนดไว้ และเป็นการทดสอบความถูกต้องที่เกิดขึ้นจากกระบวนการวิจัยโดยอาศัยทฤษฎี หรือแนวคิดเป็นหลัก เมื่อได้รับคำชี้แนะแล้วจึงนำแบบสอบถามไปทำการปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้มีความชัดเจน เข้าใจง่าย และครอบคลุมองค์ประกอบของตัวแปรอย่างครบถ้วน ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. เมื่อแบบสอบถามผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นของข้อคำถาม และผ่านเกณฑ์ที่กำหนดจนสามารถนำมาใช้งานได้ตามวัตถุประสงค์ จึงดำเนินการแจกแบบสอบถามแก่ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวนรวม 84 ชุด เพื่อให้ดำเนินการตอบแบบสอบถาม

2. แบบสอบถามที่ได้รับการตอบแบบสอบถามเรียบร้อยแล้ว นำกลับมาตรวจสอบเพื่อคัดเลือกชุดแบบสอบถามที่มีความสมบูรณ์เรียบร้อยแล้ว ลงรหัสเพื่อประมวลผล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปต่อไป

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณ ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามนำมาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ ที่เกี่ยวข้องในการทดสอบสมมติฐาน โดยการวิจัยครั้งนี้ใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 (Level of Significance) โดยดำเนินการตามขั้นตอนดังนี้

1. จัดระเบียบข้อมูล และลงรหัส
2. นำข้อมูลดังกล่าวไปคำนวณหาค่าทางสถิติ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ โดยมีขั้นตอนดังต่อไปนี้
  - 2.1 ตรวจสอบความสมบูรณ์ และตรวจสอบความถูกต้องของแบบสอบถามหลังจากทำการเก็บรวบรวมข้อมูล
  - 2.2 บันทึกข้อมูลที่เป็นรหัสลงในแบบบันทึกข้อมูล และโปรแกรมคอมพิวเตอร์
  - 2.3 ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์
  - 2.4 ประมวลผลข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการศึกษาข้อมูล

สถิติที่ใช้ในการวิจัย

วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล นำข้อมูลที่รวบรวมได้จากแบบสัมภาษณ์ มาดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อประมวลค่าสถิติ ดังนี้

1. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนา (Qualitative Method) ใช้สำหรับข้อมูลทั่วไปทางด้านการมีส่วนร่วม ปัญหาและแนวทางการจัดการป่าชุมชน ซึ่งจะนำข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้า

ตรวจเอกสารที่เกี่ยวข้องกับป่าชุมชนพระพุทธรูปน้อยมาทำการศึกษาวิเคราะห์ สรุป และอธิบายผลที่เกิดขึ้น

2. เกณฑ์การวัดค่าระดับการบริหารจัดการ ในการศึกษาวิจัยการบริหารจัดการของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรูปน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ได้กำหนดระดับการบริหารจัดการไว้ 3 ระดับ คือ มีการบริหารจัดการน้อย มีการบริหารจัดการปานกลาง มีการบริหารจัดการมาก โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนในแบบสอบถามดังนี้

มีการบริหารจัดการน้อยที่สุด	เท่ากับ 1 คะแนน
มีการบริหารจัดการน้อย	เท่ากับ 2 คะแนน
มีการบริหารจัดการปานกลาง	เท่ากับ 3 คะแนน
มีการบริหารจัดการมาก	เท่ากับ 4 คะแนน
มีการบริหารจัดการมากที่สุด	เท่ากับ 5 คะแนน

ทำการรวมคะแนนการบริหารจัดการในแต่ละด้าน โดยกำหนดไว้ดังนี้

ช่องคะแนนน้อยที่สุด (1) และช่องคะแนนน้อย (2)	เท่ากับมีการบริหารจัดการระดับน้อย
ช่องคะแนนปานกลาง (3)	เท่ากับมีการบริหารจัดการระดับปานกลาง
ช่องคะแนนมาก (4) และช่องคะแนนมากที่สุด (5)	เท่ากับมีการบริหารจัดการระดับมาก

เกณฑ์การประเมิน จะใช้วิธีการแบ่งช่วงการแปลผลตามหลักการของการแบ่งอันตรภาคชั้น (Class Interval) โดยแบ่งคะแนนที่สูงที่สุดออกเป็น 3 ระดับ จากคะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากแบบสอบถามคะแนนต่ำที่สุดคือ 1 คะแนน และคะแนนสูงที่สุดคือ 3 คะแนน ดังต่อไปนี้

$$\begin{aligned}
 \text{อันตรภาคชั้น} &= \frac{\text{คะแนนสูงสุด} - \text{คะแนนต่ำสุด}}{\text{จำนวนระดับ}} \\
 &= \frac{3-1}{3} \\
 &= 0.66
 \end{aligned}$$

เกณฑ์การแปลความหมายของคะแนน

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.00 – 1.66 หมายถึง ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับต่ำ

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 1.67 – 2.33 หมายถึง ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนนเฉลี่ยระหว่าง 2.34 – 3.00 หมายถึง ระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารจัดการของชุมชนในการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี อยู่ในระดับมาก

3. การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของข้อมูลด้วยสถิติ Chi-square เพื่อศึกษาความเป็นอิสระของตัวแปรด้านเศรษฐกิจ สังคม และระดับการมีส่วนร่วมจากสูตร

$$X^2 = \sum_{i=1}^L \sum_{j=1}^K \frac{(O_{ij} - E_{ij})^2}{E_{ij}}$$

กำหนดให้ X^2 = ค่า Chi-square

i = จำนวนแถว

j = จำนวนคอลัมน์

O = ค่าสังเกต

E = ค่าที่คาดหวัง

การหาค่าที่คาดหวัง (Expected Frequency) ในแถวอน i แถวตั้งที่ j คำนวณดังนี้

$$E_{ij} = \frac{R_i C_j}{n}$$

กำหนดให้

$$R_i = \text{ผลรวมความถี่ของแถวตอนที่ } i$$

$$C_j = \text{ผลรวมความถี่ของแถวตั้งที่ } j$$

$$n = \text{ผลรวมความถี่ทั้งหมด}$$

ทั้งนี้การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปรด้วยสถิติ Chi-square ดังกล่าว กำหนดความคลาดเคลื่อนขั้นต่ำไว้ที่ 0.05 ($\alpha = 0.05$) โดยการแปรความหมายของผลลัพธ์จะเป็นการเปรียบเทียบค่า Chi-square ที่ได้จากการคำนวณ กับค่าที่ได้จากตารางวิกฤต โดยในกรณีที่ค่า Chi-square ที่ได้จากการคำนวณมีค่ามากกว่าค่า Chi-square ที่ได้จากตารางวิกฤต แสดงว่ายอมรับสมมติฐาน และในทางตรงกันข้าม ในกรณีที่ค่า Chi-square ที่ได้จากการคำนวณมีค่าน้อยกว่าค่า Chi-square ที่ได้จากตารางวิกฤต แสดงว่าปฏิเสธสมมติฐาน

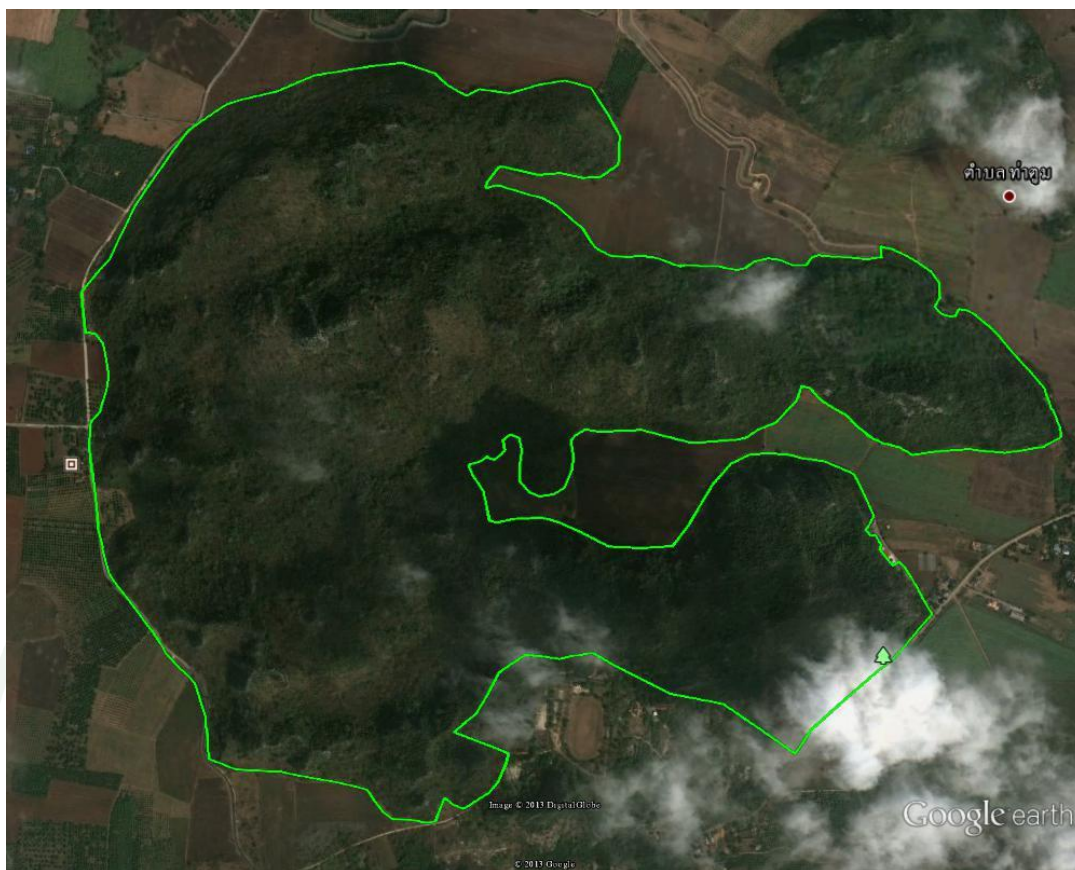
บทที่ 4

สภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา

สภาพทั่วไป

ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี มีพื้นที่ประมาณ 1,859 ไร่ ระยะทางรอบเขา 11.58 กิโลเมตร มีป่าชุมชนครอบคลุมพื้นที่ 2 ตำบล คือ ตำบลสองคอน และ ตำบลท่าตูม อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ตลอดแนวขอบเขามิชุมชนอาศัยอยู่โดยรอบ 4 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านพระพุทธรบาทน้อย บ้านบ่อโสก บ้านทุ่งแซง และบ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง จำนวนครัวเรือน ทั้งหมด 516 ครัวเรือน จำแนกตามหมู่บ้าน ดังนี้

บ้านพระพุทธรบาทน้อย หมู่ที่ 10	จำนวน 181 ครัวเรือน
บ้านบ่อโสก หมู่ที่ 11	จำนวน 78 ครัวเรือน
บ้านทุ่งแซง หมู่ที่ 2	จำนวน 95 ครัวเรือน
บ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง หมู่ที่ 4	จำนวน 162 ครัวเรือน

ภาพที่ 2 แผนที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาท อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

ค่าพิกัดของพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย

ด้านทิศเหนือ บ้านโป่งค่าป่าไม้แดง	47P 714224E. 1621785N. ระยะทาง 1,346 เมตร
ด้านทิศตะวันออก บ้านทุ่งแซง	47P 713777E. 1621532N. ระยะทาง 1,330 เมตร
ด้านทิศใต้ บ้านพระพุทธรบาท	47P 712771E. 1622277N. ระยะทาง 514 เมตร
ด้านทิศตะวันตก บ้านบ่อโศก	47P 713784E. 1622049N. ระยะทาง 1,255 เมตร

บทที่ 5

ผลการศึกษา

การศึกษาการบริหาร และการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ได้ทำการศึกษาประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย จำนวน 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน จำนวน 84 ครัวเรือน ผลการศึกษามีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

อายุของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ส่วนใหญ่มีอายุอยู่ระหว่าง 31-40 ปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 34.52 รองลงมา มีสองกลุ่มอายุ คืออยู่ระหว่าง 41-50 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.24 และกลุ่มอายุระหว่าง 61-70 ปี จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.24 เท่ากัน ช่วงอายุระหว่าง 21-30 ปี จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 15.48 ส่วนช่วงอายุที่มีจำนวนน้อยที่สุดคือ ช่วงอายุระหว่าง 51-60 ปี จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.52 โดยอายุต่ำสุดคือ 21 ปี อายุสูงสุดคือ 70 ปี และอายุเฉลี่ย 44.3 ปี

ระดับการศึกษาของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ส่วนใหญ่ จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา จำนวน 42 คน คิดเป็นร้อยละ 50 รองลงมา จบการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษา จำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 25 ไม่จบชั้นประถมศึกษา มีจำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 15.48 และจบการศึกษาในระดับอนุปริญญาหรือ ปวส. ขึ้นไป มีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.52 แสดงดังตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านสังคม

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1. อายุ (ปี)		
21 – 30	13	15.47
31 – 40	29	34.53
41 – 50	17	20.24
51 – 60	8	9.52
61 – 70	17	20.24
รวม	84	100.00
2. ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน และไม่จบชั้นประถมศึกษา	13	15.48
ระดับชั้นประถมศึกษา	42	50.00
ระดับชั้นมัธยมศึกษา	21	25.00
ระดับอนุปริญญาหรือ ปวส. ขึ้นไป	8	9.52
รวม	84	100.00

อาชีพหลักของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้างทั่วไป จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 54.76 ส่วนอาชีพรองลงมาคือ เกษตรกร จำนวน 26 คน คิดเป็นร้อยละ 30.95 อาชีพรับราชการ จำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.53 และอาชีพค้าขาย มีจำนวน 4 คน คิดเป็นร้อยละ 4.76

อาชีพรองของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพรับจ้าง จำนวน 35 คน คิดเป็นจำนวนร้อยละ 41.67 เท่ากับอาชีพเกษตรกรซึ่งมีจำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ 40.48 ส่วนอาชีพค้าขาย มีจำนวน 7 คน คิดเป็นร้อยละ 8.33 เท่ากับประชาชนที่ไม่ได้ประกอบอาชีพรองซึ่งมีจำนวน 8 คน คิดเป็นร้อยละ 9.52

ระดับรายได้เฉลี่ยในครัวเรือนต่อปีของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย พบว่าส่วนใหญ่มีรายได้อยู่ระหว่าง 50,001-125,000 บาท จำนวน 34 คน คิดเป็นร้อยละ

40.47 รองลงมาคือมีรายได้ไม่เกิน 50,000 บาท ต่อปี จำนวน 30 คน คิดเป็นร้อยละ 35.72 และระดับรายได้ 125,001 ขึ้นไป จำนวน 20 คน คิดเป็นร้อยละ 23.81

ระดับรายจ่ายเฉลี่ยในครัวเรือนต่อปีของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย พบว่าส่วนใหญ่มีรายจ่ายไม่เกิน 50,000 บาท จำนวน 38 คน คิดเป็นร้อยละ 45.24 รองลงมาคือมีรายจ่าย 50,001-125,000 บาท ต่อปี จำนวน 29 คน คิดเป็นร้อยละ 34.53 และระดับรายจ่าย 125,001 ขึ้นไป จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 20.23

ภาระหนี้สินในครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย พบว่าส่วนใหญ่มีภาระหนี้สิน จำนวน 80 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 95.24 ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีภาระหนี้สิน จำนวน 4 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 4.76

การถือครองที่ดินในครัวเรือนของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย พบว่าส่วนใหญ่ ไม่มีที่ดินถือครอง จำนวน 60 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 71.43 ส่วนครัวเรือนที่มีที่ดินถือครอง จำนวน 24 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 28.57 แสดงดังตารางที่ 4

ตารางที่ 4 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านเศรษฐกิจ

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1. อาชีพหลัก		
รับจ้างทั่วไป	46	54.76
ค้าขาย	26	30.95
รับราชการ	8	9.53
เกษตรกร	4	4.76
รวม	84	100.00
2. อาชีพรอง		
รับจ้างทั่วไป	35	41.67
เกษตรกร	34	40.48
ค้าขาย	7	8.33
ไม่ได้ประกอบอาชีพรอง	8	9.52
รวม	84	100.00

ตารางที่ 4 (ต่อ)

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
3. ระดับรายได้ในครัวเรือน (บาท/ปี)		
ไม่เกิน 50,000	30	35.72
50,001-125,000	34	40.47
125,001 ขึ้นไป	20	23.81
รวม	84	100.00
4. ระดับรายจ่ายในครัวเรือน (บาท/ปี)		
ไม่เกิน 50,000	38	45.24
50,001-125,000	29	34.53
125,001 ขึ้นไป	17	20.23
รวม	84	100.00
5. ภาระหนี้สิน		
มีภาระหนี้สิน	80	95.24
ไม่มีภาระหนี้สิน	4	4.76
รวม	84	100.00
6. การถือครองที่ดิน		
มีการถือครองที่ดิน	24	28.57
ไม่มีการถือครองที่ดิน	60	71.43
รวม	84	100.00

การรับรู้ภาวะเบียด และกดขี่ของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย พบว่าส่วนใหญ่ทราบภาวะเบียด และกดขี่ จำนวน 66 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 78.57 และ ไม่ทราบภาวะเบียด และกดขี่ จำนวน 18 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 21.43

การได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนของประชาชนที่อาศัยอยู่รอบพื้นที่ป่าชุมชน พระพุทธรบาทน้อย พบว่า ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จำนวน 62 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 73.81 และไม่ได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน จำนวน 22 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 26.19 แสดงดังตารางที่ 5

ตารางที่ 5 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ด้านกฎระเบียบทางด้านการใช้ประโยชน์

ข้อมูลส่วนบุคคล	จำนวน (ครัวเรือน)	ร้อยละ
1. กฎระเบียบ และกติกา		
ทราบกฎระเบียบ และกติกา	66	78.57
ไม่ทราบกฎระเบียบ และกติกา	18	21.43
รวม	84	100.00
2. การได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน		
ได้รับประโยชน์	62	73.81
ไม่ได้รับประโยชน์	22	26.19
รวม	84	100.00

การบริหารจัดการป่าชุมชน

ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน พบว่า ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อยู่บริเวณอำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี เป็นป่าชุมชนที่ได้รับรางวัลลูกโลกสีเขียวตั้งแต่ปี 2546 ป่าหินปูนพื้นที่ตรงนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เหมาะสำหรับการเอาไว้ศึกษาหาข้อมูล หรือมาทำงานวิจัยที่เกี่ยวกับระบบนิเวศเขาหินปูน เพราะว่าสภาพป่ายังสมบูรณ์ และมีสัตว์ป่าหายาก สัตว์ป่าใกล้สูญพันธุ์ มีความอุดมตามธรรมชาติ พันธุ์ไม้ที่หาดูได้ยาก เช่น จันทน์แดง มะยมผา เรียงรายอยู่ตามชะง่อนผา สลับกับยอดหินปูนสีขาวที่ถูกกัดเซาะจากน้ำฝน ถ้าพระธาตุเจติยธรรม หรือถ้ำบ่อปลา ก็เต็มไปด้วยหินงอกหินย้อย สัตว์ชื่อแปลกๆ เช่น นกจู๋เต็น เป็นชื่อท้องถิ่น พันธุ์สระบุรี เป็นหนึ่งเดียวในโลกที่ แมงกระดานถ้ำโหมงนาที เลียงผา นอกจากนี้ก็มีชาภูมัย เป็นพืชที่เขาหินปูน

ชุมชนกำหนดแบ่งพื้นที่การใช้ประโยชน์เป็นพื้นที่พระพุทธรบาทน้อย ออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. พื้นที่หวงห้ามเนื่องจากเป็นพื้นที่อยู่ของเลียงผา สัตว์ป่าหายากชนิดต่างๆ และไม้ป่าหายาก
2. พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และใช้ประโยชน์ในการเก็บหาของป่า ได้แก่ เห็ด และหน่อไม้

3. พื้นที่บริการแก่ผู้เดินทางมาศึกษาค้นคว้า และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นพื้นที่ในการประสานงานต่างๆ การแบ่งโซนพื้นที่ดังกล่าวสอดคล้องกับการแบ่งพื้นที่ นอกจากนี้ ยังใช้เป็นพื้นที่ศึกษาดูงาน และเป็นศูนย์เรียนรู้ระบบการอนุรักษ์ป่าเขาหินปูน ให้กับชุมชนที่อยู่ใกล้เคียงกับพื้นที่ เช่น เขาเอราวัณ เขาโป่ง เขาวง ฯลฯ และได้นำไปเป็นแบบอย่าง และรวมตัวเป็นเครือข่ายป่าชุมชน พระพุทธบาทน้อย เขาโป่ง และเขาวง

ชุมชนได้มีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าเขาหินปูน โดยมีส่วนร่วมในการป้องกันภัยต่างๆ ป้องกันสัตว์ป่า และพืชหายากต่างๆ และใช้วิธีทางสังคมในการป้องกันป่าเขาหินปูนดังตัวอย่างที่เกิดขึ้นในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา การรวมพลังชายหญิงป้องกันไฟป่า โดยชุมชนที่อยู่รอบป่า ได้ใช้อุปกรณ์ในการเกษตรมาใช้ในการดับไฟ เช่น แตรกเตอร์ เครื่องฉีดน้ำ เมื่อเสร็จงานจะมีการประชุมเพื่อสรุปผลงาน การป้องกันการล่าสัตว์ มีการรวมพลังของชุมชนในการป้องกันการล่าสัตว์บนภูเขาอย่างรวดเร็ว ทำให้เลียงผารอดจากการถูกล่าและเป็นตัวอย่างในการป้องกันสัตว์ป่าโดยชุมชน เปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ลักลอบขุดต้นไม้หายาก ให้มาร่วมเพาะชำต้นไม้ ทำให้ไม่มีการลักลอบขุดต้นไม้ออกจากภูเขาในระยะยาว

ชุมชนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ป่าเขาหินปูน และได้นำองค์ความรู้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนวัดพระพุทธบาทน้อย (มิตรภาพ 69) มีการฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน และเด็กในชุมชน เพื่อเตรียมตัวรับช่วงการทำงานต่อในอนาคต แม้ชุมชนพระพุทธบาทน้อยจะเป็นชุมชนเล็กๆ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนต่างวัฒนธรรม แต่สามารถหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว และอนุรักษ์พื้นที่เขาหินปูนที่อยู่มาเป็นล้านๆ ปี ให้รอดพ้นการถูกทำลายจากผลพวงของการพัฒนา สำนึกในการอนุรักษ์ป่าเขาหินปูนจึงเป็นสิ่งที่น่าชื่นชม ชุมชนได้เรียนรู้ และปรับตัวเองเพื่อให้ทันกับกระแสการพัฒนา และกระแสการอนุรักษ์ที่หลั่งไหลเข้าสู่พื้นที่ นับเป็นผลงานของชุมชนในระดับท้องถิ่นที่มีผลต่อชุมชนในระดับโลก

ด้านสภาพเศรษฐกิจและสังคมของชุมชน

ชุมชนพระพุทธบาทน้อยมีวัดพระพุทธน้อย เป็นศูนย์รวมใจ ตั้งขึ้นเมื่อปี 2400 เป็นวัดร้างที่ยกขึ้นเป็นวัดมีพระสงฆ์ใหม่ในปี 2518 มีถ้ำหินปูนเป็นที่ประดิษฐานพระโบราณสมัยอยุธยา เรียกว่า "หลวงพ่อใหญ่" มีรายพระนามของพระราชวงศ์ในรัชสมัยรัชกาลที่ 5 สลักประทับบนผนัง ถ้ำแสดงถึงการเสด็จมาสักการะพระพุทธรูป ติดกับวัดมีโรงเรียนวัดพระพุทธบาทน้อย (มิตรภาพ 69) ตั้งขึ้นเมื่อปี 2490 และพัฒนาขึ้นมาเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษาถึงมัธยมศึกษา

ตอนต้น การทำงานร่วมกัน ระหว่างบ้าน วัด และ โรงเรียน ที่มีมายาวนานเป็นรากฐานที่สำคัญในการบริหารจัดการของชุมชนพระพุทธบาทน้อย

ชุมชนพระพุทธบาทน้อย ตำบลสองคอน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่บนพื้นที่กว่า 25 ตาราง กิโลเมตร โดยพื้นที่รอบชุมชน มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีแหล่งน้ำซับโดยรอบเหมาะแก่การเพาะปลูกพืช พืช และผลไม้ นานาชนิด ส่งผลให้สมาชิกของชุมชนกว่า 272 ครัวเรือน หรือ 1,171 คน มีทุนเศรษฐกิจหลัก คืออาชีพการทำไร่ ทำนา และทำสวน โดยเฉพาะการผลิตมะม่วงส่งออก อันนำมาซึ่งรายได้ที่มั่นคง และเพียงพอต่อการดำรงชีพ มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 79,130 บาท ต่อคน ต่อปี โดยไม่มีชาวบ้านรายใดเป็นผู้ยากจน (รายได้ต่ำ กว่า 23,000 บาท ต่อคน ต่อปี)

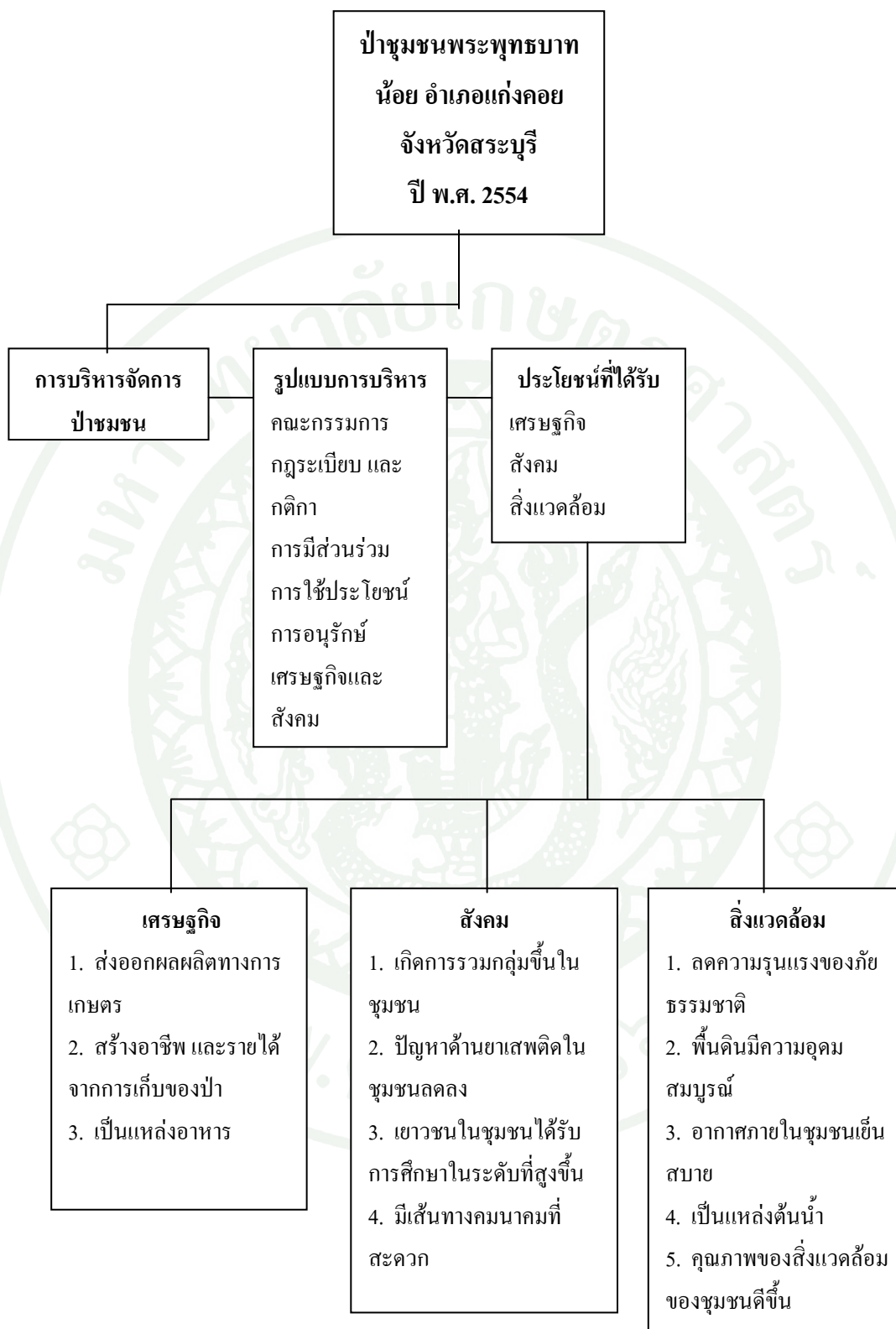
สภาพแวดล้อม และการประกอบอาชีพนี้ ได้เสริมสร้างทักษะความสามารถของชุมชนในเรื่องของความเชี่ยวชาญในการทำไร่ ทำสวน โดยเฉพาะอย่างยิ่ง มะม่วงคุณภาพสูงเพื่อการส่งออก รวมถึง ภูมิปัญญาท้องถิ่น ในการผลิตหมูเคดเคียว ที่อร่อย สะอาด และถูกหลักอนามัย สมาชิกของชุมชนพระพุทธบาทน้อยมีทุนทางสังคมที่มั่งคั่ง มีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทุกคนในชุมชนล้วนแล้วแต่รู้จัก และไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ มีการรวมกลุ่มกันทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีวัดพระพุทธบาทน้อย เป็นศูนย์รวมใจ ในส่วนของทุนกายภาพนั้น เนื่องจากเป้าหมายของชุมชนที่ต้องการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้โครงสร้างพื้นฐานในเรื่องของการคมนาคม เป็นไปอย่างสะดวกสบาย และครบครัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องน้ำประปาไม่เพียงพอต่อความต้องการอุปโภค และบริโภค รวมถึงการติดตั้งเสาไฟฟ้าตามท้องถนน ที่มีจำนวนน้อย และมีระยะที่ห่างเกินไป ส่งผลถึงความไม่ปลอดภัยต่อการสัญจรในยามค่ำคืน เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข พัฒนาต่อไป

ทั้งนี้ ป่าชุมชนพระพุทธบาทน้อย เป็นภูเขาหินปูนที่สลับซับซ้อน ประกอบด้วย หินดินดาน หินทราย และหินเชิร์ต มีอายุประมาณ 270 ล้านปี ยุคแรกของการเกิดของสัตว์เลื้อยคลาน และสัตว์ครึ่งบกครึ่งน้ำขึ้นบนโลกนี้ เป็นแหล่งต้นน้ำลำธารที่ดูดซับน้ำฝนลงสู่ใต้ดิน บริเวณหินปูนจะมีแหล่งน้ำซับหลายแห่ง มีพันธุ์ไม้โบราณประจำถิ่นหลายชนิด เช่น ประยักษ์ จันผา จันแดง มะยมผากล้วยไม้ป่า รองเท้านารี บุกม่วง ต้นเข้าพรรษาดอกขาว มีสัตว์เลื้อยคลานชนิดใหม่ของโลกที่พบในประเทศไทย เช่น จิ้งจกดิน ตุ๊กแกตาเขียว ตุ๊กแกหางขาว ตุ๊กแกขาวง ตุ๊กแกลายเสือ หอยทากจิ๋ว นกจู๋เต็นเขาปูนพันธุ์สระบุรี นกประจำถิ่นที่กำลังสูญพันธุ์ นอกจากนั้นยังเป็นแหล่งที่พบสัตว์น้ำ

ชนิดใหม่ของโลกเรียกว่า แมงกระดานถ้ำโงนนาที (Stanacellus Mongnatei) และเป็นที่อยู่ของ
เกลียงผา สัตว์ป่าคุ้มครองที่หายากในเขาคินปุ่น

ชุมชนได้รับการคัดเลือกให้ดำเนินการตามโครงการ Forest PACT (Partnership Action
Commitment Today) ของ IUCN ในปี 2547 อันเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกันระหว่าง
หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ยังผลให้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือในการวิเคราะห์ตนเอง นำไปสู่การจัดทำ
แผนงานในการจัดการทรัพยากรของชุมชน แผนงานดังกล่าวจะประกอบด้วย แผนการสำรวจ
ทรัพยากรที่มีอยู่ แผนการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน และแผนการพัฒนาอาชีพของชุมชน ต่อมาชุมชน
ได้นำแผนงานดังกล่าวไปบรรจุไว้ในแผนงานของตำบล อำเภอ จังหวัด และหน่วยงานส่วนกลาง
เช่น การบรรจุแผนงานป่าชุมชนไว้ในแผนงานป่าชุมชนของกรมป่าไม้ และแผนงานไฟป่าในแผน
ของ อบต. เป็นต้น การทำงานร่วมกันระหว่าง บ้าน วัด โรงเรียน และอบต. ในการอนุรักษ์ป่าเขา
คินปุ่นเขาพระพุทธรูปน้อย โดยชุมชนใน 4 หมู่บ้าน ได้รับการสนับสนุนจาก 2 อบต. ในการขยาย
พื้นที่อนุรักษ์ป่าเขาคินปุ่นจาก 1,500 ไร่ เป็น 3,200 ไร่

การร่วมงานกับภาคเอกชนด้านการทำสื่อ โดยร่วมกับบริษัท CPRO CREATION ทำสื่อ
แสดงการดำเนินงานของชุมชน และการทำงานด้านการท่องเที่ยวร่วมกับท่องเที่ยวจังหวัดสระบุรี
และจากการที่มีแหล่งน้ำใต้ดินอุดมสมบูรณ์จากเขาคินปุ่น ทำให้ชุมชนสามารถนำน้ำใต้ดินมาใช้ในการ
ทำการเกษตรกรรมได้อย่างดี ชุมชนได้ร่วมกับอำเภอแก่งคอยในการพัฒนาอาชีพจากการปลูก
ข้าวโพดอย่างเดียว มาเป็นการปลูกมะม่วงปลอดสาร และขยายผลสู่การส่งออกในรูปแบบของวิสาหกิจ
ชุมชน

ภาพที่ 3 การบริหารจัดการป่าชุมชน สภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน

1. ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านคณะกรรมการ

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านคณะกรรมการมีคะแนนเฉลี่ย 2.36 อยู่ในระดับมาก พบว่าคณะกรรมการป่าชุมชนพระพุทธรบาท
น้อย มาจากการเลือกตั้ง จากเสียงส่วนใหญ่ของชุมชน มีตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบ ในการจัดการ
ป่าชุมชนอย่างชัดเจน โดยคณะกรรมการมีวาระในการดำรงตำแหน่ง และใช้การโหวตเสียงจาก
คณะกรรมการ ในการหาประธานป่าชุมชน และมีการเขียนแผนงาน ในการดำเนินงานป่าชุมชน ในแต่ละ
วาระของคณะกรรมการ โดยได้มีการรับฟังเสียงจากประชาชน โดยมีการจัดประชุมอย่างเสมอ
เพื่อนำมาวิเคราะห์หาแนวทางการดำเนินงานที่ดีที่สุด เพื่อให้ประชาชนส่วนใหญ่ ได้ใช้ประโยชน์
จากป่าชุมชน อย่างเสมอภาค ป่าชุมชนแห่งนี้ จึงได้รับความร่วมมือจากชาวบ้านเป็นอย่างดี
จากตารางที่ 6

ตารางที่ 6 ทศนคติต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านคณะกรรมการ

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
1. คณะกรรมการป่าชุมชนปฏิบัติต่อราษฎรที่เข้ามาใช้ ประโยชน์อย่างเสมอภาคทุกคน	2.72	0.44	มาก
2. คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง	2.64	0.59	มาก
3. การดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งใน ป่าชุมชนจะอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของคณะกรรมการ	2.54	0.54	มาก
4. ประธานคณะกรรมการเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ ความเคารพนับถือ	2.53	0.50	มาก
5. คณะกรรมการมีความกระตือรือร้นในการทำงาน อย่างเข้มแข็ง	2.53	0.54	มาก
6. คณะกรรมการมีความสามัคคีกันเป็นอย่างดี	2.48	0.59	มาก

ตารางที่ 6 (ต่อ)

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ระดับ
			มาตรฐาน ความคิดเห็น
7. ประธานคณะกรรมการ ได้มาจากการเลือกตั้งโดย ความเห็นชอบของคณะกรรมการทุกท่าน	2.46	0.70	มาก
8. ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดการในรูปแบบของ คณะกรรมการ	2.40	0.56	มาก
9. แผนงานดังกล่าวมีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์	2.39	0.62	มาก
10. ในการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ป่าชุมชน ได้รับความ ร่วมมือจากคณะกรรมการ และชาวบ้านเป็นอย่างดี	2.36	0.74	มาก
11. ป่าชุมชนแห่งนี้มีแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน	2.35	0.68	มาก
12. กรณีมีเสียงคัดค้านจากชาวบ้าน โดยส่วนใหญ่ คณะกรรมการได้มีการรับฟังและนำมาหาแนวทาง การดำเนินงานที่ดีที่สุด	2.32	0.74	ปานกลาง
13. คณะกรรมการป่าชุมชนมีการพิจารณาให้มีการ ใช้ประโยชน์ในแต่ละอย่างอยู่ประจำ	2.30	0.67	ปานกลาง
14. คณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่ผู้รับผิดชอบชัดเจน	2.23	0.88	ปานกลาง
15. คณะกรรมการมีการประชุมกันอย่างเป็นทางการ อยู่เสมอ	2.21	0.86	ปานกลาง
16. แผนงานดังกล่าวไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นไปในลักษณะของความเห็นชอบร่วมกัน และเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป	2.14	0.62	ปานกลาง
17. คณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านไม่เคยมีปัญหา ขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะวิวาท หรือฟ้องร้องเพื่อ ดำเนินคดีความตามกฎหมาย	2.01	0.89	ปานกลาง
18. คณะกรรมการมีการประชุมกันอย่างไม่เป็นทางการ อยู่เสมอ	1.95	0.77	ปานกลาง
รวม	2.36	0.61	มาก

2. ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านกฎระเบียบ และกติกา

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านกฎระเบียบ และกติกา มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.37 คะแนน) พบว่าป่าชุมชน
พระพุทธรบาทน้อย มีกฎระเบียบและกติกา โดยมีป้ายที่ระบุเป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจน
กฎระเบียบดังกล่าว เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของชุมชนรอบป่าอย่างยุติธรรมเท่าเทียมกัน
โดยชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าไปใช้ประโยชน์จากป่าในป่าชุมชนได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องขอ
อนุญาตคณะกรรมการ ประชาชนส่วนใหญ่เคารพในกฎระเบียบ และกติกาป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด
แต่ก็ยังมีประชาชนส่วนหนึ่ง ที่ฝ่าฝืนกฎระเบียบของป่าชุมชน โดยคณะกรรมการได้ทำการจับกุม
และลงโทษตามกฎระเบียบของป่าชุมชน จากตารางที่ 7

ตารางที่ 7 ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านกฎระเบียบ และกติกา

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ระดับ
		มาตรฐาน	ความคิดเห็น
1. ปัจจุบันป้ายดังกล่าวยังอยู่ มีข้อความที่ชัดเจน และอยู่ในจุดที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ง่าย	2.69	0.46	มาก
2. มีการจัดทำป้ายกฎระเบียบและกติกาป่าชุมชน	2.65	0.47	มาก
3. ราษฎรส่วนใหญ่เคารพในกฎระเบียบและกติกา ป่าชุมชน	2.54	0.71	มาก
4. กฎระเบียบ และกติกามีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์ อักษรอย่างชัดเจนในรูปของเอกสาร	2.42	0.60	มาก
5. กฎระเบียบดังกล่าว เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของ ราษฎรรอบป่าชุมชนอย่างยุติธรรม	2.28	0.84	ปานกลาง
6. กรณีมีการบุกรุก คณะกรรมการได้ทำการจับกุมและ ยึดพื้นที่ที่กลับคืนมาเรียบร้อยแล้ว	2.23	0.78	ปานกลาง
7. ตั้งแต่ก่อตั้งป่าชุมชนมา ยังไม่มีราษฎรบุกรุกพื้นที่ป่า	2.21	0.90	ปานกลาง
8. ชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าไปเก็บหาของป่าในป่า ชุมชนได้อย่างเสรี โดยไม่ต้องขออนุญาตคณะกรรมการ	1.97	0.77	ปานกลาง
รวม	2.37	0.69	มาก

3. ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการมีส่วนร่วม มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.30 คะแนน) ซึ่งเมื่อพิจารณาพบว่าประชาชนที่อาศัยโดยรอบป่าชุมชนมีจิตสำนึก รัก และหวงแหนในป่าชุมชนแห่งนี้ โดยได้รับข้อมูลข่าวสาร ทั้งจากภายในชุมชนเอง และข่าวสารจากภายนอกชุมชนจากคณะกรรมการป่าชุมชน และผู้นำชุมชนอย่างสม่ำเสมอ และมีการจัดแนวป้องกันไฟป่ารอบชุมชน โดยกรณีเกิดไฟป่าขึ้นประชาชนและคณะกรรมการชุมชน จะรีบช่วยกันดับไฟโดยไม่มีค่าตอบแทน ประชาชน และคณะกรรมการในชุมชน ยังได้ปลูกฝังแนวคิดในการบริหารจัดการป่าชุมชน ต่อเยาวชนในชุมชน เพื่อให้เยาวชนเกิดความรัก และหวงแหน และมีส่วนร่วมในป่าชุมชน และนอกจากคณะกรรมการประชาชน และเยาวชนในชุมชน ยังมีความร่วมมือจากกลุ่มแม่บ้านในชุมชนในการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน นอกจากนี้ป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ยังเป็นเคยเป็นที่ดูงานจากบุคคลภายนอก และยังได้รับการสนับสนุนงบประมาณ และความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชน ทั้งจากหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และมีเครือข่ายการทำงานร่วมกับป่าชุมชนอื่นๆ ด้วย

ตารางที่ 8 ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
			ความคิดเห็น
1. ราษฎรรอบป่าชุมชนมีจิตสำนึก รักและหวงแหนป่าชุมชนแห่งนี้	2.70	0.50	มาก
2. ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดทำแนวกันไฟ	2.69	0.58	มาก
3. กลุ่มผู้นำชุมชน ให้ความสำคัญกับป่าชุมชนแห่งนี้มาก	2.61	0.59	มาก
4. ป่าชุมชนแห่งนี้เคยต้อนรับการศึกษาดูงานในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา	2.50	0.61	มาก
5. กรณีเกิดไฟป่าคณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านจะรีบพากันไปดับไฟอย่างรวดเร็วโดยไม่มีค่าตอบแทน	2.47	0.75	มาก

ตารางที่ 8 (ต่อ)

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	ระดับ ความคิดเห็น
6. กลุ่มเยาวชนให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างดี	2.34	0.79	มาก
7. ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต.	2.33	0.58	ปานกลาง
8. กลุ่มแม่บ้านให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างดี	2.29	0.55	ปานกลาง
9. ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนจากคณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ประจำ	2.29	0.69	ปานกลาง
10. ข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนที่ได้รับโดยส่วนใหญ่แล้วถือได้ว่ายังทันต่อเหตุการณ์	2.27	0.62	ปานกลาง
11. ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเอกชน	2.27	0.75	ปานกลาง
12. ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมป่าไม้	2.25	0.75	ปานกลาง
13. ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัด	2.22	0.71	ปานกลาง
14. ป่าชุมชนแห่งนี้มีเครือข่ายการทำงานร่วมกับป่าชุมชนอื่นๆ	2.14	0.79	ปานกลาง
15. ป่าชุมชนแห่งนี้ไม่เคยได้งบประมาณสนับสนุนจากที่ใดเลย	1.45	0.75	น้อย
รวม	2.30	0.68	ปานกลาง

4. ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการใช้ประโยชน์

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการใช้ประโยชน์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.20 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่า การใช้ประโยชน์จากป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย มีทั้งทางตรง และทางอ้อม โดยทางตรง เช่น การใช้ประโยชน์จากไม้พื้เพื่อใช้เป็นแหล่งพลังงานความร้อน และเป็นแหล่งอาหารของชุมชน โดยการใช้ไม้พื้ในปัจจุบัน พบว่าน้อยลง เนื่องจากการใช้แหล่งพลังจากแก๊ส และไฟฟ้าแทน

ส่วนการใช้ประโยชน์ทางอ้อมจากป่าชุมชน พบว่า ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งต้นน้ำของคนในชุมชน ส่งผลให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น ให้ประชาชนเข้ามาใช้ประโยชน์ได้ สามารถทำการเพาะปลูกได้ดีขึ้น และมีส่วนช่วยลดความรุนแรงของภัยธรรมชาติ ทำให้อากาศภายในชุมชนเย็นสบาย โดยแนวทางการบริหารจัดการ และ การใช้ประโยชน์ ของชุมชน คือปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บ้างในรอบปีควบคู่กับการประชุมหาแนวทางในการฟื้นฟูป่าชุมชน จากตารางที่ 9

ตารางที่ 9 ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านการใช้ประโยชน์

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน	ระดับ
			ความคิดเห็น
1. ป่าชุมชนแห่งนี้มีส่วนช่วยลดความรุนแรงของภัยธรรมชาติ	2.55	0.70	มาก
2. ป่าชุมชนส่งผลให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้นเพาะปลูกได้ดีขึ้น	2.54	0.60	มาก
3. ป่าชุมชนแห่งนี้มีส่วนช่วยให้อากาศภายในชุมชนเย็นสบาย	2.53	0.62	มาก
4. ป่าชุมชนแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์พอเพียงที่จะอนุญาตให้ราษฎรเข้ามาใช้ประโยชน์ได้	2.38	0.61	มาก
5. ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งต้นน้ำของคนในชุมชน	2.38	0.72	มาก
6. ป่าชุมชนของท่านอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม แนวทางการบริหารจัดการโดย ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปีควบคู่กับการประชุมหาแนวทางในการฟื้นฟู	2.27	0.44	ปานกลาง
7. ป่าชุมชนของท่านมีความอุดมสมบูรณ์มาก แนวทางการบริหารจัดการโดย ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปี	2.19	0.63	ปานกลาง
8. ไม้ฟืนในป่าชุมชนมีอยู่อย่างเหลือเฟือ	2.04	0.72	ปานกลาง
9. ป่าชุมชนคือแหล่งอาหารที่สำคัญมากของชาวบ้าน	2.00	0.76	ปานกลาง
10. ชาวบ้านใช้ไม้ฟืนเป็นพลังงานหลักในครอบครัว	1.77	0.82	ปานกลาง
11. ไม้ฟืนที่ใช้ส่วนใหญ่เก็บหามาจากป่าชุมชน	1.58	0.74	น้อย
รวม	2.20	0.66	ปานกลาง

5. ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการอนุรักษ์

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการอนุรักษ์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.57 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่าประชาชน แม่บ้าน เยาวชนและคณะกรรมการของชุมชน พบว่าได้รับประโยชน์จากป่าชุมชนมากขึ้นหลังจากมีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว รู้จักการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม สามารถพิจารณาสถานภาพของทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในส่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์ และฟื้นฟูในส่วนที่เสื่อมโทรม จากตารางที่ 10

ตารางที่ 10 ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชนด้านการอนุรักษ์

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	
		มาตรฐาน	ความคิดเห็น
1. หลังจากมีการบริหารจัดการป่าชุมชนแล้ว รู้สึกว่าป่าชุมชนมีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น	2.67	0.64	มาก
2. ป่าชุมชนแห่งนี้แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า	2.64	0.67	มาก
3. พืชพรรณ สมุนไพร และต้นไม้ในป่าชุมชนแห่งนี้มีไม่ต่ำกว่า 100 ชนิด	2.60	0.69	มาก
4. การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมคือการพิจารณาสถานภาพของทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในส่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์และฟื้นฟูในส่วนที่เสื่อมโทรม	2.38	0.59	มาก
รวม	2.57	0.64	มาก

ความคิดเห็นด้านเศรษฐกิจ และสังคม มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.23 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่าป่าชุมชนแห่งนี้ มีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในครอบครัว กรณีถ้าไม่มีป่าชุมชนแห่งนี้ หรือป่าชุมชนถูกทำลายไป จะมีผลกระทบต่อคนในชุมชน โดยป่าชุมชนมีส่วนช่วยสร้างอาชีพ และเป็นแหล่งสร้างรายได้เสริมที่สำคัญของชาวบ้านให้กับชาวบ้านบางครอบครัว โดยมีการจัดตั้งตลาดเพื่อขายของป่าตามฤดูกาล

ของจากป่าชุมชนแห่งนี้มีมูลค่าสูง และเป็นที่ต้องการในตลาด และจากการจัดตั้งป่าชุมชน ทำให้ชุมชนพระพุทธบาทน้อย เกิดการพัฒนามากขึ้น รู้จักนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้นในชุมชน ทั้งกลุ่มแม่บ้านหรือสตรี มีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการป่าชุมชน รวมถึงทำให้เยาวชนในชุมชนได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น ปัญหาด้านยาเสพติดในชุมชนลดลง มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบายมากยิ่งขึ้น จากตารางที่ 11

ตารางที่ 11 ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน
ด้านเศรษฐกิจ และสังคม

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน		ระดับ
		มาตรฐาน	ความคิดเห็น	
1. มีการจัดแบ่งพื้นที่ป่าชุมชนออกเป็นโซนต่างๆ	2.53	0.62	มาก	
2. กรณีถ้าไม่มีป่าชุมชนแห่งนี้ หรือป่าชุมชนถูกทำลายไป จะมีผลกระทบต่อท่านมากน้อยเพียงใด	2.51	0.66	มาก	
3. ปัจจุบันเยาวชนในชุมชนของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้น	2.50	0.59	มาก	
4. ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่ชักนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก	2.47	0.50	มาก	
5. กลุ่มแม่บ้านหรือสตรี มีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการป่าชุมชน	2.38	0.67	มาก	
6. ป่าชุมชนมีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในครอบครัว	2.35	0.77	มาก	
7. ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านรู้จักนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติหรือไม่	2.33	0.66	ปานกลาง	
8. ปัจจุบันชุมชนของท่านไม่มีปัญหาด้านยาเสพติด	2.26	0.76	ปานกลาง	
9. ป่าชุมชนแห่งนี้มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย	2.20	0.77	ปานกลาง	
10. ป่าชุมชนคือแหล่งสร้างรายได้เสริมที่สำคัญของชาวบ้าน	2.08	0.69	ปานกลาง	
11. ป่าชุมชนมีส่วนช่วยสร้างอาชีพหลักให้กับชาวบ้านบางครอบครัว โดยเฉพาะอาชีพเก็บหาของป่า	2.04	0.77	ปานกลาง	

ตารางที่ 11 (ต่อ)

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	คะแนนเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน	ระดับ
			มาตรฐาน
12. ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดตั้งตลาดเพื่อขายของป่าตามฤดูกาล อย่างเป็นที่ทราบดี	2.04	0.79	ปานกลาง
13. ปัจจุบันชุมชนของท่านไม่มีปัญหาด้านโจรกรรมลักขโมย	2.02	0.80	ปานกลาง
14. ปัจจุบันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชุมชนลดลงมาก	2.01	0.89	ปานกลาง
15. ของป่า ที่เก็บได้จากป่าชุมชนแห่งนี้มีมูลค่าสูงและเป็นที่ต้องการของตลาด	1.76	0.81	ปานกลาง
รวม	2.23	0.71	ปานกลาง

**ความสัมพันธ์ของระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน
กับปัจจัยด้านเศรษฐกิจและสังคม**

ผลการศึกษาค้นคว้าสมมติฐานทั้ง 10 ข้อ โดยการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วมกับตัวแปรด้านเศรษฐกิจและสังคม ได้ผลการศึกษาดังนี้

สมมติฐานที่ 1 อายุของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกอายุของราษฎรออกเป็น 2 ช่วง ได้แก่ ช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี และช่วงอายุตั้งแต่ 40 ปี ขึ้นไป ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษพบว่าค่าไคส์แควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.531 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคส์แควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 1.265$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า อายุของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 12

ตารางที่ 12 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอายุของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วม
ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

อายุ	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ช่วงอายุต่ำกว่า 40 ปี	9	33	42
ช่วงอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป	7	35	43
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.531^{NS} X^2 ตาราง = 1.265, df. = 1, Sig. = 0.531, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 2 ระดับการศึกษาของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วม
ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกระดับการศึกษาของราษฎรออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำกว่า
ประถมศึกษา และระดับตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไป ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ
ป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไคว์สแควร์ที่คำนวณ
มีค่าเท่ากับ 0.721 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคว์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 0.653$) ที่ระดับ
องศาอิสระ (Degree of Freedom) df. = 1 ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ระดับการศึกษาของราษฎรไม่มี
ความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง
ดังตารางที่ 13

ตารางที่ 13 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับการศึกษาของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วม
ในการบริหารจัดการป่าชุมชน

ระดับการศึกษา	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ระดับต่ำกว่าประถมศึกษา	11	44	55
ระดับตั้งแต่มัธยมศึกษาขึ้นไป	5	24	29
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.721^{NS} X^2 ตาราง = 0.653, df. = 1, Sig. = 0.721, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 3 อาชีพหลักของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกอาชีพหลักของราษฎรออกเป็น 2 อาชีพ ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพข้าราชการ และค้าขาย ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไค์สแควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.117 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไค์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 4.292$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า อาชีพหลักของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 14

ตารางที่ 14 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพหลักของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

อาชีพหลัก	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
อาชีพรับจ้างทั่วไป	12	34	46
อาชีพข้าราชการและค้าขาย	4	34	38
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.117^{NS} X^2 ตาราง = 4.292, $df = 1$, Sig. = 0.117, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 4 อาชีพรองของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกอาชีพรองของราษฎรออกเป็น 2 อาชีพ ได้แก่ อาชีพรับจ้างทั่วไป และอาชีพข้าราชการ และค้าขาย ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไค์สแควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.374 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไค์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 1.968$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า อาชีพรองของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 15

ตารางที่ 15 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างอาชีพของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

อาชีพ	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
อาชีพรับจ้างทั่วไป	10	33	43
อาชีพข้าราชการและค้าขาย	6	34	42
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.374^{NS} X^2 ตาราง = 1.968, df. = 1, Sig. = 0.374, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 5 ระดับรายได้ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกระดับรายได้ของราษฎรออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำกว่า 50,000 บาท และระดับ 50,000 บาทขึ้นไป ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไคส์แควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.391 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคส์แควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 1.878$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) df. = 1 ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ระดับรายได้ของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายได้เฉลี่ยของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

ระดับรายได้เฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ระดับต่ำกว่า 50,000 บาท	6	24	30
ระดับ 50,000 บาทขึ้นไป	10	44	54
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.391^{NS} X^2 ตาราง = 1.878, df. = 1, Sig. = 0.391, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 6 ระดับรายจ่ายของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกระดับรายจ่ายของราษฎรออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ ระดับต่ำกว่า 50,000 บาท และระดับ 50,000 บาทขึ้นไป ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไค์สแควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.444 ซึ่งน้อยกว่าค่าไค์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 1.878$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ระดับรายจ่ายของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 17

ตารางที่ 17 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างระดับรายจ่ายเฉลี่ยของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

ระดับรายจ่ายเฉลี่ย	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ระดับต่ำกว่า 50,000 บาท	6	32	38
ระดับ 50,000 บาทขึ้นไป	10	36	46
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.444^{NS} X^2 ตาราง = 1.878, $df = 1$, Sig. = 0.444, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 7 ภาระหนี้สินของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกภาระหนี้สินของราษฎรออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ มีภาระหนี้สิน และไม่มีภาระหนี้สิน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไค์สแควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.320 ซึ่งน้อยกว่าค่าไค์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 0.988$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า ภาระหนี้สินของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 18

ตารางที่ 18 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างภาระหนี้สินของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

ภาระหนี้สิน	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
มีภาระหนี้สิน	16	64	80
ไม่มีภาระหนี้สิน	0	4	4
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.320^{NS} X^2 ตาราง = 0.988, df. = 1, Sig. = 0.320, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 8 การถือครองที่ดินของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกการถือครองที่ดินของราษฎรออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ มีการถือครองที่ดิน และไม่มีการถือครองที่ดิน ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไคว์สแควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.725 ซึ่งมีค่าน้อยกว่าค่าไคว์สแควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 0.124$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) df = 1 ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การถือครองที่ดินของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 19

ตารางที่ 19 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการถือครองที่ดินของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การถือครองที่ดิน	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
มีการถือครองที่ดิน	4	20	24
ไม่มีการถือครองที่ดิน	12	48	60
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.725^{NS} X^2 ตาราง = 0.124, df. = 1, Sig. = 0.725, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 9 กฎระเบียบ และกติกาของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกกฎระเบียบ และกติกาของราษฎรออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ทราบกฎระเบียบ และกติกา และไม่ทราบกฎระเบียบ และกติกา ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไคส์แควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.082 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคส์แควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 3.032$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า กฎระเบียบ และกติกาของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดงดังตารางที่ 20

ตารางที่ 20 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างกฎระเบียบ และกติกาของราษฎร กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

กฎระเบียบ และกติกา	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ทราบกฎระเบียบ และกติกา	10	56	66
ไม่ทราบกฎระเบียบ และกติกา	6	12	18
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.082^{NS} X^2 ตาราง = 3.032, $df = 1$, Sig. = 0.082, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

สมมติฐานที่ 10 การได้รับประโยชน์ของราษฎรในชุมชนมีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การทดสอบได้จำแนกการได้รับประโยชน์ของราษฎรออกเป็น 2 แบบ ได้แก่ ได้รับประโยชน์ และไม่ได้รับประโยชน์ ส่วนระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน จำแนกออกเป็น 2 ระดับ ได้แก่ น้อย และมาก ผลการศึกษาพบว่าค่าไคส์แควร์ที่คำนวณมีค่าเท่ากับ 0.609 ซึ่งน้อยกว่าค่าไคส์แควร์ที่ได้จากตารางวิกฤต ($X^2 = 0.262$) ที่ระดับองศาอิสระ (Degree of Freedom) $df = 1$ ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า การได้รับประโยชน์ของราษฎรไม่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน รายละเอียดแสดง ดังตารางที่ 21

ตารางที่ 21 การทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างการได้รับประโยชน์ของราษฎร กับระดับ
การมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน

การได้รับประโยชน์	ระดับความคิดเห็น		
	น้อย	มาก	รวม
ได้รับประโยชน์	11	51	62
ไม่ได้รับประโยชน์	5	17	22
รวม	16	68	84

X^2 คำนวณ = 0.609^{NS} X^2 ตาราง = 0.262, df. = 1, Sig. = 0.609, NS = ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ

ตารางที่ 22 สรุปผลการทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม ต่อระดับ
การมีส่วนร่วม

ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคม	X^2	Sig.	ผลสรุป
1. อายุ	0.531	1.265	ปฏิเสธสมมติฐาน
2. การศึกษา	0.653	0.721	ปฏิเสธสมมติฐาน
3. อาชีพหลัก	4.292	0.117	ปฏิเสธสมมติฐาน
4. อาชีพรอง	1.968	0.374	ปฏิเสธสมมติฐาน
5. รายได้	1.878	0.391	ปฏิเสธสมมติฐาน
6. รายจ่าย	1.878	0.444	ปฏิเสธสมมติฐาน
7. ภาระหนี้สิน	0.988	0.320	ปฏิเสธสมมติฐาน
8. การถือครองที่ดิน	0.124	0.725	ปฏิเสธสมมติฐาน
9. ฐานะเปียบ และกตึกา	3.032	0.082	ปฏิเสธสมมติฐาน
10. การได้รับประโยชน์	0.262	0.609	ปฏิเสธสมมติฐาน

จากการศึกษาที่ผ่านมาทั้งหมด พบว่าไม่มีปัจจัยด้านเศรษฐกิจ และสังคมใดเลย
ที่มีความสัมพันธ์กับระดับการมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการป่าชุมชน ดังนั้น สามารถสรุปได้ว่า
ปัจจัยที่อาจมีผลต่อการบริหารจัดการป่าชุมชนเป็นปัจจัยอื่นๆ นอกจากปัจจัยทั้ง 10 ปัจจัย ที่ได้ทำ
การทดสอบ ซึ่งกรณีที่มีการศึกษาปัจจัยในพื้นที่นี้ ในทำนองเดียวกัน จำเป็นต้องเพิ่มปัจจัยด้าน
เศรษฐกิจ และสังคมด้านอื่นๆ ที่ไม่ได้ทดสอบปัจจัยในครั้งนี้เข้าไปด้วย เช่น เพศ ตำแหน่งทาง
สังคม สถานภาพการสมรส ฯลฯ

บทที่ 6

สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ

สรุปผลการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การบริหารจัดการป่าชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม พระพุทธบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ได้ทำ การรวบรวมข้อมูลจากหัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนหัวหน้า ครัวเรือนจากการสุ่มตัวอย่างใน 2 ตำบล 4 หมู่บ้าน ได้แก่ ตำบลสองคอน บ้านพระพุทธบาทน้อย หมู่ที่ 10 และบ้านบ่อโศก หมู่ที่ 11 และตำบลท่าตูม บ้านทุ่งแซง หมู่ที่ 2 และบ้านโป่งค่า-ป่าไม้แดง หมู่ที่ 4 แล้วทำการสัมภาษณ์ตามแบบสอบถามจำนวน 84 ครัวเรือน การวิเคราะห์ใช้การทดสอบค่า Chi-square เพื่อพิสูจน์สมมติฐาน โดยใช้ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 ผลการศึกษสรุปได้ ดังนี้

ด้านการบริหารจัดการป่าชุมชน

ชุมชนได้มีการรวมตัวอย่างเข้มแข็งในการอนุรักษ์ระบบนิเวศป่าเขาเหินปูน โดยมี ส่วนร่วมกันในการป้องกันภัยต่างๆ จัดแนวป้องกันไฟป่า ป้องกันสัตว์ป่า และพืชหายากต่างๆ และ ใช้วิธีทางสังคมในการป้องกันป่าชุมชน การทำกิจกรรมของชุมชนที่อยู่รอบป่า เมื่อเสร็จงานจะมี การประชุมเพื่อสรุปผลงาน มีการรวมพลังของชุมชน ในการป้องกันการล่าสัตว์ป่า โดยชุมชนได้ เปลี่ยนพฤติกรรมของผู้ลักลอบขุดต้นไม้หายาก ให้มาร่วมเพาะชำต้นไม้ ทำให้ไม่มีการลักลอบขุด ต้นไม้ออกจากภูเขาในระยะยาว และชุมชนยังกำหนดพื้นที่การใช้ประโยชน์ แบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่

1. พื้นที่หวงห้ามเนื่องจากเป็นพื้นที่ที่อยู่ของสัตว์ป่าหายากชนิดต่างๆ และไม้ป่าหายาก
2. พื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และใช้ประโยชน์
3. พื้นที่บริการแก่ผู้เดินทางมาศึกษาค้นคว้า และท่องเที่ยวเชิงนิเวศ และเป็นพื้นที่ ในการประสานงานต่างๆ

ชุมชนสามารถพัฒนาองค์ความรู้ในด้านการอนุรักษ์ป่าชุมชน และได้นำองค์ความรู้เข้าสู่ระบบการเรียนการสอนในโรงเรียนวัดพระพุทธรบาทน้อย (มิตรภาพ 69) มีการฝึกอบรม และถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน และเด็กในชุมชน เพื่อเตรียมตัวรับช่วงการทำงานต่อในอนาคต แม้ชุมชนพระพุทธรบาทน้อยจะเป็นชุมชนเล็กๆ ที่เกิดจากการรวมกลุ่มของคนต่างวัฒนธรรม แต่สามารถหลอมรวมเป็นหนึ่งเดียว และอนุรักษ์พื้นที่ป่าชุมชน โดยได้เรียนรู้ และปรับตัวเอง เพื่อให้ทันกับกระแสการพัฒนาหรือค่านิยมการถูกทำลายจากผลพวงของการพัฒนา

ด้านสภาพเศรษฐกิจ และสังคมของชุมชน

ชุมชนพระพุทธรบาทน้อย ตำบลสองคอน อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี ตั้งอยู่บนพื้นที่กว่า 25 ตาราง กิโลเมตร โดยพื้นที่รอบชุมชน มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา มีแหล่งน้ำซับโดยรอบเหมาะแก่การเพาะปลูกพืช พืช และผลไม้ นานาชนิด ส่งผลให้สมาชิกของชุมชนกว่า 516ครัวเรือน มีทุนเศรษฐกิจหลัก คืออาชีพการทำไร่ ทำนา และทำสวน โดยเฉพาะการผลิตมะม่วงส่งออก อันนำมาซึ่งรายได้ที่มั่นคง และเพียงพอ ต่อการดำรงชีพ มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 79,130 บาทต่อคน ต่อปี โดยไม่มีชาวบ้านรายใดเป็นผู้ยากจน (รายได้ต่ำ กว่า 23,000 บาท ต่อคน ต่อปี) สมาชิกของชุมชนพระพุทธรบาทน้อยมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ทุกคนใน ชุมชนล้วนแล้วแต่รู้จัก และไปมาหาสู่กันอย่างสม่ำเสมอ มีการรวมกลุ่มกันทั้งในรูปแบบที่เป็นทางการ และไม่เป็นทางการ โดยมีวัดพระพุทธรบาทน้อย เป็นศูนย์รวมใจ ในส่วนของทุนกายภาพนั้น เนื่องจากเป้าหมายของชุมชนที่ต้องการพัฒนาหมู่บ้านให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ ทำให้โครงสร้างพื้นฐานในเรื่องของการคมนาคม เป็นไปอย่างสะดวกสบาย และครบครัน อย่างไรก็ตาม ปัญหาเรื่องน้ำประปาไม่เพียงพอต่อความต้องการอุปโภคและบริโภค รวมถึงการติดตั้งเสาไฟฟ้า ตามท้องถนน ที่มีจำนวนน้อย และมีระยะที่ห่างเกินไป ส่งผลถึงความไม่ปลอดภัยต่อการสัญจรในยามค่ำคืน เป็นปัญหาที่ต้องได้รับการแก้ไข พัฒนาต่อไป

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน

ความคิดเห็นต่อการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมที่มีต่อป่าชุมชน ด้านการอนุรักษ์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด (2.57 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่าหลังจากมีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว คนในชุมชนรู้จักการใช้ประโยชน์ และการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อม สามารถพิจารณาสถานภาพของทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในส่วนที่มีความอุดมสมบูรณ์ และฟื้นฟูในส่วนที่เสื่อมโทรม ในด้านด้านกฎระเบียบและกติก

มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก (2.37 คะแนน) ประชาชนส่วนใหญ่เคารพในกฎระเบียบ และกติกา ป่าชุมชน ด้านคณะกรรมการมีคะแนนเฉลี่ย (2.36 คะแนน) อยู่ในระดับมาก คณะกรรมการ มาจาก เลียงส่วนใหญ่มองของชุมชน มีตำแหน่ง และหน้าที่รับผิดชอบ ในการจัดการป่าชุมชนอย่างชัดเจน โดยคณะกรรมการมีวาระในการดำรงตำแหน่งด้านการมีส่วนร่วม มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับ ปานกลาง (2.30 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่าประชาชนที่อาศัยโดยรอบป่าชุมชนมีจิตสำนึก รัก และ ห่วงแหนในป่าชุมชนแห่งนี้มีการปลูกฝังแนวคิดในการบริหารจัดการป่าชุมชน ต่อเยาวชนในชุมชน และได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล เอกชน และมีเครือข่ายการทำงานร่วมกับป่าชุมชน อื่นๆ ด้านการใช้ประโยชน์ มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.20 คะแนน) เมื่อพิจารณาพบว่า ส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์ทางอ้อมจากป่าชุมชนพระพุทธรูปน้อย มากกว่าการใช้ประโยชน์ทางตรงจาก ป่าชุมชน ด้านเศรษฐกิจ และสังคม มีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับปานกลาง (2.23 คะแนน) ป่าชุมชน แห่งนี้ มีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้ และสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิก ในครอบครัว กรณีถ้าไม่มีป่าชุมชนแห่งนี้ หรือป่าชุมชนถูกทำลายไป จะมีผลกระทบต่อคนใน ชุมชน

ความสัมพันธ์ของปัจจัยในการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วม

ผลการทดสอบสมมติฐาน ได้ใช้การวิเคราะห์ด้วยวิธี Chi-square โดยกำหนดค่า นัยสำคัญทางสถิติไว้ที่ระดับ 0.05 จากการศึกษาพบว่า ไม่มีความสัมพันธ์กับสมมติฐานที่ตั้งไว้ คือ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพหลักอาชีพรอง รายได้ รายจ่าย ภาระหนี้สิน การมีที่ดินถือครอง การรับรู้ กฎระเบียบ และกติกา และการได้รับประโยชน์จากป่าชุมชน

ข้อเสนอแนะ

1. ควรสนับสนุนให้ประชาชนรวมกลุ่มกันทำ กิจกรรมต่างๆ ทางสังคม งานสาธารณะของ หมู่บ้านต่างๆ เพื่อเสริมสร้างความสามัคคี และความเข้มแข็งของชุมชน เป็นแนวทางหนึ่งที่ส่งเสริม ให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชน
2. จากการศึกษา พบว่าการที่ป่าชุมชน มีคณะกรรมการที่เข้มแข็ง และมีกฎระเบียบกติกา ที่เอื้อประโยชน์ต่อคนในชุมชน อย่างเสมอภาค รวมทั้งการแสดงให้เห็นถึงประโยชน์ ทั้งทางตรง และทางอ้อม จากการอนุรักษ์ป่าชุมชนในพื้นที่ ทำให้คนในชุมชน เกิดการอนุรักษ์ และห่วงแหน ป่าชุมชนมากยิ่งขึ้น

เอกสารและสิ่งอ้างอิง

- กรมป่าไม้. 2531. การจัดการป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.
- _____. 2556. ข้อมูลสารสนเทศ (Online). <http://forestinfo.forest.go.th/55/>. 30 กันยายน 2556.
- กฤษฎา บุญชัย. 2542. เอกสารประกอบการสัมมนา เรื่อง การปฏิรูปนโยบายป่าไม้แห่งชาติและกฎหมายเกี่ยวกับการป่าไม้, ทบพวนวรรณกรรมป่าชุมชน, 21-22 สิงหาคม 2542. เชียงใหม่: สำนักบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- โกมล แพรททอง. 2536. แนวความคิดป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.
- โกมล แพรททอง และจินตนา อมรสงวนสิน. 2535. เอกสารการสอนชุดวิชาการป่าไม้ชุมชน เรื่อง การป่าไม้ชุมชนในระบบป่าชุมชน. นนทบุรี: สาขาส่งเสริมการเกษตรและสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ไกรสร วิริยะ. 2543. การพิจารณาหาความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทางเศรษฐกิจสังคมกับการมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนของราษฎรบ้านสวนพลูตำบลทัพหลวง อำเภอบ้านไร่ จังหวัดอุทัยธานี. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการป่าไม้, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- เจริญ ภัสระ. 2540. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการดำเนินงานของรัฐ. วารสารสมาคมรัฐประศาสนศาสตร์แห่งประเทศไทย 12: 1-3.
- ชาติชาย ณ เชียงใหม่. 2543. การบริหารการพัฒนาชนบทเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน. กรุงเทพมหานคร: บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

ณรงค์ศักดิ์ ธนวิบูลย์ชัย. 2543. **ประมวลสาระชุดวิชาเศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อม ผลกระทบภายนอก และกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน**. สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

นันทนิตย์ ตรีนันท์วัน. 2548. **การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนบ้านปากคลอง จังหวัดชุมพร**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการทรัพยากร, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

เบญจพรรณ ชินวัตร. 2538. **เศรษฐศาสตร์ทรัพยากรธรรมชาติ**. ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ปกรณั ปรียากร. 2530. **ทฤษฎีแนวคิดและกลยุทธ์เกี่ยวกับการพัฒนา**. คณะรัฐประศาสนศาสตร์, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

ปรีชา เปี่ยมพงษ์สานต์. 2542. **เศรษฐศาสตร์สิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ปิ่นแก้ว เหลืองอร่าม และ สุธาริน คุณผล. 2543. **ความคิดเชิงสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา: วิวาทะว่าด้วยเรื่องทรัพยากรส่วนร่วม**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ตรีศวิน.

เผด็จ ขำเพ็ง. 2543. **การมีส่วนร่วมของชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน: ศึกษาเฉพาะกรณีหมู่บ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน**. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยรามคำแหง.

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์. 2541. **แนวคิด หลักการ และแผนการจัดการป่าชุมชน**. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

_____. 2543. **การจัดการทรัพยากรป่าไม้กับการพัฒนาชนบท**. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, เอกสารประกอบการเรียนรู้ประสบการณ์ภาคสนามสำหรับนักศึกษาโครงการเศรษฐศาสตร์บัณฑิต คณะเศรษฐศาสตร์, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ระหว่างวันที่ 6-8 เมษายน 2543.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2527. การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา. นโยบายและกลวิธี การมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาในปัจจุบัน, น.6-7. ศูนย์ศึกษานโยบาย สาธารณสุข, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร: ศักดิ์โสภา การพิมพ์.

ภัศรา เติญชรวัฒนชัย. 2550. การจัดการป่าชุมชนให้ยั่งยืนของบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการใช้ที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ยุวัฒน์ วุฒิเมธี. 2526. หลักการพัฒนาชุมชนและการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัดไทยอนุเคราะห์ไทย.

ศรีเพ็ญ ครุฑเดช. ม.ป.ป. หลักการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการป่าชุมชน. ภาควิชา ภูมิศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สมพร พวงประทุม. 2543. การมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์สมุนไพรเพื่อความหลากหลายทางชีวภาพ ของชาวบ้านในชุมชนท้องถิ่นภาคเหนือ: กรณีศึกษาบ้านทุ่งยาว ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมืองจังหวัดลำพูน. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

สมศักดิ์ สุขวงศ์. 2532. เอกสารทางวิชาการแนวทางวิชาการเพื่อพัฒนาป่าไม้ของไทยในปัจจุบัน. วนศาสตร์ชุมชน, น.102-115 ใน การบรรยายพิเศษทางวิชาการป่าไม้ประจำปี 2532. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

_____. 2537. เอกสารประกอบการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเรื่องพฤกษศาสตร์พื้นบ้านและการใช้ทรัพยากรพรรณพืชอย่างยั่งยืน. ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนภาคพื้นเอเชียและแปซิฟิก, กรุงเทพฯ. 13 น. (อัดสำเนา)

_____. 2543. รวมบทความป่าชุมชน. ใน พ.ร.บ. ป่าชุมชนเพื่อคนเฝ้าระวังป่าและความยั่งยืน, น.5-16 ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

ส่วนป่าชุมชน. 2541. ข้อมูลป่าชุมชน. กรุงเทพมหานคร: สำนักส่งเสริมการปลูกป่า กรมป่าไม้ กระทรวงเกษตรและสหกรณ์.

สากล จริยวิทยานนท์. 2530. มนุษย์กับสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุทธิศักดิ์ ก้อนแก้ว. 2542. การศึกษาผลกระทบด้านเศรษฐกิจและสังคมต่อการพัฒนาป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านแม่จองไฟ ตำบลห้วยอ้อ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่. งานปลูกป่าภาคเอกชน และป่าชุมชน ฝ่ายส่งเสริมการปลูกและบำรุงป่า, สำนักงานป่าไม้เขตแพร่.

สุบงกช จามิกร. 2526. สถิติวิเคราะห์สำหรับงานวิจัยทางสังคมศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรินทร์ สุริยวงศ์. 2543. ประสิทธิภาพในการขยายเครือข่ายป่าชุมชน: ศึกษากรณีเครือข่ายป่าชุมชน ตำบลศรีบัวบาน อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. ลำพูน: สำนักงานป่าไม้จังหวัดลำพูน.

เสน่ห์ จามริก และยศ สันตสมบัติ. 2536. รายงานการวิจัยเรื่องป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนา. น.13-15 ใน ป่าเขตร้อนกับภาพรวมของป่าชุมชนในประเทศไทย, สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.

อรพินท์ สฟโชคชัย. 2538. การสร้างการมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาชุมชน. รายงานประกอบการประชุมวิชาการประจำปี 2538 มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย เล่ม 4, 9-10 ธันวาคม 2538. มูลนิธิสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย, กรุงเทพฯ.

อารมย์ ชมขวัญ. 2542. การจัดการป่าชุมชน กรณีศึกษาบ้านแม่จองไฟ ตำบลห้วยอ้อ อำเภอคลอง จังหวัดแพร่. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม, มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อำนาจ คอวนิช. 2532. เอกสารทางวิชาการเพื่อพัฒนาป่าไม้ไทยในปัจจุบัน. แนวทางการพัฒนาป่าไม้ภายหลังการปิดป่า, น.10-19 ใน การบรรยายพิเศษทางวิชาการป่าไม้ประจำปี 2532 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, กรุงเทพฯ.

อำไพ ศิริลักษณ์, เตือนใจ เลขาวิวัฒนกุล, นภาพร เลขาวิวัฒนกุล และเสาวลักษณ์ เลขาวิวัฒนกุล.

2538. การวิเคราะห์ผลตอบแทนการปลูกป่าชุมชน : กรณีศึกษาป่าชุมชนบ้านหนองหญ้าปล้อง อำเภอโชคชัย, จังหวัดนครราชสีมา. กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ. 74 น.

Cohen, J.M. and N.T. Uphoff. 1977. **Rural Development Participation: Concept and Measures for Project Design, Implementation and Evaluation.** Rural Development Committee Center for International Studies, Cornell University.

Ostrom, E. 1990. *Governing the Commons.* New York: Cambridge University

Rogers, E.M. 1973. **Communication Strategie for Ranidy Planning.** New York: The Free Press.

United Nations. 1975. **Popular participation in Decision Making for Development.** New York: United Nations Publication.

Yamane, T. 1973. **Statistics: An Introductory Analysis.** 3rd ed. New York : Harper and Row.

แบบสัมภาษณ์

เรื่อง การมีส่วนร่วมในการจัดการป่าชุมชนพระพุทธรบาทน้อย อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับประชากรตัวอย่าง

คำชี้แจง : โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง ( ) หรือเติมข้อความลงในช่องว่างให้ตรงกับข้อเท็จจริงที่เกี่ยวกับตัวท่านมากที่สุด

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์ (นาย/นาง/นางสาว).....นามสกุล.....
บ้านเลขที่.....หมู่ที่..... อำเภอแก่งคอย จังหวัดสระบุรี

2. อายุ .....ปี

3. จบการศึกษาระดับใด   1. ( ) ไม่จบชั้นประถมศึกษา   2. ( ) ประถมศึกษาตอนต้น
                                         3. ( ) ประถมศึกษาตอนปลาย   4. ( ) มัธยมศึกษาตอนต้น
                                         5. ( ) มัธยมศึกษาตอนปลาย   6. ( ) อาชีวศึกษา
                                         7. ( ) ปริญญาตรีหรือสูงกว่า

4. ประกอบอาชีพหลัก (งานประจำ หรืองานที่ใช้เวลามากกว่า 50%ในรอบปี)
                                         1. ( ) รับจ้างทั่วไป   2. ( ) รับราชการ
                                         3. ( ) ลูกจ้างนิคมอุตสาหกรรม   4. ( ) ค้าขาย
                                         5. ( ) เกษตรกร   6. ( ) เก็บหาของป่า
                                         7. ( ) ไม่มี   8. ( ) อื่นๆ โปรดระบุ.....

5. ประกอบอาชีพรอง (งานที่ทำบางช่วง หรืองานที่ใช้เวลาน้อยกว่า 50%ในรอบปี)
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

                                         1. ( ) ทำนา   2. ( ) ทำไร่
                                         3. ( ) ทำสวน   4. ( ) เก็บหาของป่า
                                         5. ( ) ค้าขาย   6. ( ) รับจ้าง
                                         7. ( ) รับราชการ   8. ( ) เลี้ยงสัตว์
                                         9. ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

6. รายได้เฉลี่ยในครอบครัวของท่าน (ประมาณการ บาทต่อปี)

1. ( ) น้อยกว่า 10,000 บาท   2. ( ) 10,001-25,000 บาท   3. ( ) 25,001-50,000 บาท
 4. ( ) 50,001-75,000 บาท   5. ( ) 75,001-100,000 บาท   6. ( ) 100,001-125,000 บาท
 7. ( ) 125,001-150,000 บาท   8. ( ) 150,001-200,000   9. ( ) มากกว่า 200,000 บาท

7. รายจ่ายโดยเฉลี่ยในครอบครัวของท่าน (ประมาณการ บาทต่อปี)

1. ( ) น้อยกว่า 10,000 บาท   2. ( ) 10,001-25,000 บาท   3. ( ) 25,001-50,000 บาท
 4. ( ) 50,001-75,000 บาท   5. ( ) 75,001-100,000 บาท   6. ( ) 100,001-125,000 บาท
 7. ( ) 125,001-150,000 บาท   8. ( ) 150,001-200,000   9. ( ) มากกว่า 200,000 บาท

8. ปัจจุบันครอบครัวของท่านมีภาระหนี้สินหรือไม่ (กรณีไม่มีให้ข้ามไปข้อ 11)

1. ( ) มี   2. ( ) ไม่มี

9. แหล่งเงินกู้ยืมมาจากที่ใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

1. ( ) ธกส.   2. ( ) กองทุนหมู่บ้าน   3. ( ) ธนาคารพาณิชย์   4. ( ) สหกรณ์ชุมชน
 5. ( ) ญาติ   6. ( ) เพื่อนบ้าน   7. ( ) พ่อค้า   8. ( ) อื่นๆ (ระบุ).....

10. ท่านมีที่ดินถือครองเพื่อทำการเกษตร หรือใช้ประโยชน์ด้านอื่นๆหรือไม่
 (กรณีไม่มีให้ข้ามไปข้อที่ 12)

1. ( ) มี   2. ( ) ไม่มี

11. ที่ดินของท่านตั้งอยู่ในเขตหมู่บ้านเดียวกันกับบ้านของท่านหรือไม่ (ให้ข้ามไปตอนที่ 2)

1. ( ) ใช่   2. ( ) ไม่ใช่

12. ท่านเช่าที่ดินเพื่อทำการเกษตร หรือประโยชน์ด้านอื่นๆหรือไม่

1. ( ) มี   2. ( ) ไม่มี

ตอนที่ 2 ความคิดเห็นและทัศนคติด้านต่างๆที่มีต่อปทุมชน

คำชี้แจง: โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องที่กำหนดให้ โดยเลือกตอบตามความเป็นจริง

1. ด้านการบริหารจัดการปทุมชน และการมีส่วนร่วม

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ปทุมชนแห่งนี้มีการจัดการในรูปแบบของคณะกรรมการ					
คณะกรรมการมีการแบ่งหน้าที่กันอย่างเป็นรูปธรรม (มีตำแหน่งหน้าที่ และผู้รับผิดชอบชัดเจน)					
คณะกรรมการมีการประชุมกันอย่างไม่เป็นทางการอยู่เสมอ					
คณะกรรมการมีการประชุมอย่างเป็นทางการอยู่เสมอ					
คณะกรรมการมีความสามัคคีกันเป็นอย่างดี					
คณะกรรมการมีความกระตือรือร้นในการทำงานอย่างเข้มแข็ง					
ประธานคณะกรรมการ ได้มาจากการเลือกตั้งหรือคัดเลือกโดยความเห็นชอบของคณะกรรมการทุกท่าน					
ประธานคณะกรรมการเป็นผู้ที่คนในชุมชนให้ความเคารพนับถือ					
คณะกรรมการมีวาระการดำรงตำแหน่ง					
ปทุมชนแห่งนี้มีแผนการดำเนินงานอย่างชัดเจน ในแต่ละปี หรือมีแผนงานตามวาระของคณะกรรมการ					
(กรณีมีแผนงาน) แผนงานดังกล่าวมีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรในรูปของเอกสารอย่างชัดเจนที่สามารถขุดได้					
(กรณีมีแผนงาน) แผนงานดังกล่าวไม่ได้เขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษร แต่เป็นไปในลักษณะของความเห็นชอบร่วมกัน และเป็นที่ทราบกันโดยทั่วไป					
การดำเนินกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในปทุมชนจะอาศัยเสียงส่วนใหญ่ของคณะกรรมการ					
ในแต่ละครั้งของการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่ปทุมชน ได้รับความร่วมมือจากคณะกรรมการ และชาวบ้านเป็นอย่างดี					
กรณีมีเสียงคัดค้านจากการดำเนินกิจกรรมจากชาวบ้านโดยส่วนใหญ่ คณะกรรมการปทุมชนได้มีการรับฟังและนำมาวิเคราะห์ เพื่อหาแนวทางการดำเนินงานที่ดีที่สุด					

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
กฎระเบียบ และกติกา มีการเขียนไว้เป็นลายลักษณ์อักษรอย่างชัดเจนในรูปของเอกสารที่สามารถขอดูได้					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดทำป้ายกฎระเบียบและกติกาป่าชุมชน					
(กรณีมีการทำป้าย) ปัจจุบันป้ายดังกล่าวยังอยู่ มีข้อความที่ชัดเจน อ่านง่าย และอยู่ในจุดที่ทุกคนสามารถมองเห็นได้ง่าย					
กฎระเบียบดังกล่าว เอื้อต่อการใช้ประโยชน์ของราษฎรรอบป่าชุมชนอย่างยุติธรรมเท่าเทียมกัน					
ชาวบ้านทุกคนสามารถเข้าไปเก็บหาของป่าในป่าชุมชนได้อย่างเสรีโดยไม่ต้องขออนุญาตคณะกรรมการ					
ตั้งแต่ก่อตั้งป่าชุมชนมา ยังไม่มีราษฎรบุกรุกพื้นที่ป่า					
(กรณีมีการบุกรุก) คณะกรรมการ ได้ทำการจับกุมตามระเบียบ และยึดพื้นที่กลับคืนมาเรียบร้อยแล้ว					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดชุดลาดตระเวน ออกตรวจพื้นที่ป่า					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดทำแนวกันไฟที่สามารถมองเห็นได้อย่างชัดเจน					
กรณีเกิดไฟป่า คณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านจะรีบพากันไปดับไฟอย่างรวดเร็ว โดยไม่มีค่าตอบแทน					
ได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนจากคณะกรรมการป่าชุมชนอยู่ประจำ					
ข่าวสารเกี่ยวกับป่าชุมชนที่ได้รับโดยส่วนใหญ่แล้วถือได้ว่ายั่งยืนต่อเหตุการณ์					
กลุ่มแม่บ้านให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างดี					
กลุ่มเยาวชนให้ความร่วมมือในการบริหารจัดการป่าชุมชนแห่งนี้เป็นอย่างดี					
กลุ่มผู้นำชุมชน เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อบต. ให้ความสำคัญกับป่าชุมชนแห่งนี้มาก					
ราษฎรรอบป่าชุมชนมีจิตสำนึก รักและหวงแหนป่าชุมชนแห่งนี้					
ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจาก อบต.					
ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากจังหวัด					
ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากกรมป่าไม้					

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
ป่าชุมชนแห่งนี้ได้รับงบประมาณสนับสนุนจากเอกชน					
ป่าชุมชนแห่งนี้ไม่เคยได้งบประมาณสนับสนุนจากที่ใดเลย					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีเครือข่ายการทำงานร่วมกับป่าชุมชนอื่นๆ					
ป่าชุมชนแห่งนี้เคยต้อนรับการศึกษาดูงานในรอบ 5 ปีที่ผ่านมา					

2. ด้านการอนุรักษ์

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อยที่สุด	น้อย	ปานกลาง	มาก	มากที่สุด
กรณีป่าชุมชนของท่านอยู่ในสภาพเสื่อมโทรม ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างไร 1. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ตามปกติ (น้อยที่สุด) 2. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปี (น้อย) 3. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปีควบคู่กับการประพรมหาแนวทางในการฟื้นฟู (ปานกลาง) 4. กำหนดวิธีการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมาอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ (มาก) 5. กำหนดวิธีการใช้ประโยชน์ควบคู่กับการดำเนินการฟื้นฟูสภาพป่าให้กลับมาอยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ โดยอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน (มากที่สุด)					
กรณีป่าชุมชนของท่านมีความอุดมสมบูรณ์มาก ท่านมีแนวทางในการบริหารจัดการและการใช้ประโยชน์อย่างไร 1. ห้ามไม่ให้มีการใช้ประโยชน์โดยเด็ดขาด (น้อยที่สุด) 2. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ตามปกติ (น้อย) 3. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปี (ปานกลาง) 4. ปล่อยให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปีควบคู่กับการติดตามดูแล (มาก) 5. ให้มีการใช้ประโยชน์บางช่วงเวลาในรอบปีควบคู่กับการติดตามดูแล และประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรมีจิตสำนึกที่ดีต่อปี (มากที่สุด)					

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
การอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อม คือการพิจารณา สถานภาพของทรัพยากรเพื่อใช้ประโยชน์ในส่วนที่มีความอุดม สมบูรณ์ และฟื้นฟูในส่วนที่เสื่อมโทรม					
ชาวบ้านใช้ไม้ฟืนเป็นพลังงานหลักในครอบครัว (ใช้ทุกวัน)					
ไม้ฟืนที่ใช้ส่วนใหญ่เก็บหามาจากป่าชุมชน					
ไม้ฟืนในป่าชุมชนมีอยู่อย่างเหลือเฟือ					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีส่วนช่วยให้อากาศภายในชุมชนเย็นสบาย					
ป่าชุมชนแห่งนี้แหล่งต้นน้ำของคนในชุมชน					
ป่าชุมชนแห่งนี้แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า					
พืชพรรณ สมุนไพร และต้นไม้ในป่าชุมชนแห่งนี้มีไม่ต่ำกว่า 100 ชนิด					
ป่าชุมชนส่งผลให้พื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น สามารถทำ การเพาะปลูกได้ดีขึ้น					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีส่วนช่วยลดความรุนแรงของภัยธรรมชาติ					
หลังจากมีการบริหารจัดการป่าชุมชนอย่างเป็นรูปธรรมแล้ว รู้สึก ว่าป่าชุมชนมีต้นไม้หนาแน่นขึ้น มีสัตว์ป่ามากขึ้น หรือมีความ อุดมสมบูรณ์มากขึ้น					

3. ด้านเศรษฐกิจและสังคม

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
ป่าชุมชนแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์พอเพียงที่จะอนุญาตให้ ราษฎรเข้ามาใช้ประโยชน์ได้					
คณะกรรมการป่าชุมชนมีการพิจารณาให้มีการใช้ประโยชน์ใน แต่ละอย่างอยู่ประจำ					
มีการจัดแบ่งพื้นที่ป่าชุมชนออกเป็น โซนต่างๆ					
คณะกรรมการป่าชุมชนปฏิบัติต่อราษฎรที่เข้ามาใช้ประโยชน์ อย่างเสมอภาคทุกคน					

ความคิดเห็น หรือทัศนคติ	ระดับความคิดเห็น หรือทัศนคติ				
	น้อย ที่สุด	น้อย	ปาน กลาง	มาก	มาก ที่สุด
ราษฎรส่วนใหญ่เคารพในกฎระเบียบและกติกาป่าชุมชนอย่างเคร่งครัด					
ท่านคิดว่าครอบครัวของท่านรู้จักนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปฏิบัติหรือไม่					
ป่าชุมชนคือแหล่งอาหารที่สำคัญมากของชาวบ้าน					
ป่าชุมชนคือแหล่งสร้างรายได้เสริมที่สำคัญของชาวบ้าน					
ป่าชุมชนมีส่วนช่วยสร้างอาชีพหลักให้กับชาวบ้านบางครอบครัวโดยเฉพาะอาชีพเก็บหาของป่า					
ของป่า ที่เก็บได้จากป่าชุมชนแห่งนี้มีมูลค่าสูง และเป็นที่ต้องการของตลาด					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีการจัดตั้งตลาดเพื่อขายของป่าตามฤดูกาล อย่างเป็นที่ทราบดี					
ป่าชุมชนแห่งนี้มีเส้นทางคมนาคมที่สะดวกสบาย					
ป่าชุมชนแห่งนี้เป็นแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติ ที่ชักนำนักท่องเที่ยวมาเที่ยวชมเป็นจำนวนมาก					
ป่าชุมชนมีส่วนช่วยสร้างความตระหนักถึงคุณค่าของทรัพยากรป่าไม้และสิ่งแวดล้อมให้กับสมาชิกในครอบครัว					
ปัจจุบันการบุกรุกทำลายพื้นที่ป่าชุมชนลดลงมาก					
คณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านไม่เคยมีปัญหาขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะวิวาท หรือฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีความตามกฎหมาย					
คณะกรรมการป่าชุมชนและชาวบ้านไม่เคยมีปัญหาขัดแย้งจนถึงขั้นทะเลาะวิวาท หรือฟ้องร้องเพื่อดำเนินคดีความตามกฎหมาย					
ปัจจุบันชุมชนของท่านไม่มีปัญหาด้านโจรกรรม ลักขโมย					
ปัจจุบันชุมชนของท่านไม่มีปัญหาด้านยาเสพติด					
ปัจจุบันเยาวชนในชุมชนของท่านได้รับการศึกษาในระดับที่สูงขึ้นกว่าในอดีต					
กลุ่มแม่บ้านหรือสตรี มีบทบาทที่สำคัญต่อการจัดการป่าชุมชน					
กรณีถ้าไม่มีป่าชุมชนแห่งนี้ หรือป่าชุมชนถูกทำลายไป จะมีผลกระทบต่อท่านมากน้อยเพียงใด					

ประวัติการศึกษาและการทำงาน

ชื่อ – สกุล	นายวุฒิพันธุ์ สมศรี
วัน เดือน ปีเกิด	23 มีนาคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดกรุงเทพมหานคร
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (สัตวศาสตร์) สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร ลาดกระบัง
ประวัติการทำงาน	ธุรกิจส่วนตัว